

עיקר הדין הוא שיש להבין את המושגים הללו בצורה נכונה.

שמה

בראשית כח ויצא

אונקלוס

7. ויצא יעקב מבאר שבע וילך ינפק יעקב מבאר דשבע ואז

לקט בהיר

רש"י

ז) הדיק פשוט למה לפסוק זה, הלא סוף פ' מולדות קודם שדיבר מעשו אמר וילך פדנה ארס, לזה אמר שכן הוא הסדר אחר שהפסיק ושב לענין הראשון מתחיל באותו דבר שכבר אמר, וכאלו אמר עז"ה, הלא כבר אמרנו שילא יעקב מבאר שבע וילך חרנה ועמה נמשך הסיפור ויפגע במקום וכו', ובתוך דבריו ראה רש"י לתרץ עוד, שבאמת למה הפסיק, ולמה לא כתב סיפורו של יעקב בלי הפסקה עשו במלע, לזה אמר שהכרח היה להפסיק, שפינת עשו שלקח את מחלת בת ישמעאל היתה בשביל שיעקב הלך לפדן ארס, שמוה ראה עשו שרעות בנות כנען בעיני יתחק אביו, וא"כ בהכרח שפסוק ו' ז' ח' ט' יהיה דוקא אחר אומרו וילך

י) ויצא יעקב. על ידי, שבשבילי שרעות בנות כנען בעיני יתחק אביו הלך עשו אל ישמעאל, הפסיק הענין בפרשתו של יעקב וכתב וירא עשו כי ברח וגו' (פסוק ו'), ומשגמר חזר לענין הראשון: ויצא. לא היה לרץ לכתוב * אלא וילך יעקב חרנה"י, ולמה הזכיר יליאחזר * אלא מגיד שיליאת לדיק מן המקום עושה רושם שבזמן שהלדיק בעיר הוא הורה הוא זיוה הוא הדרה, ולא משם פנה הורה פנה זיוה פנה הדרה, וכן (רות ה' ז') ותלא מן המקום האמור בנעמי ורות (ב"ח): וילך חרנה. ילא ללכת לחרני:

שינוי נוסחאות: הכתוב לומר: מן המקום.

פדנה ארס, זה כוונת רבנו רד"ק, אלא שערב ב' דברים דרך מליצה, וכתב סינה בחוך סינה, לכן קאם קשה להבין, ואם חסרם לשונו אז יובן לך פשוט עז"ה, על ידי שהפסיק הענין בפרשתו של יעקב וכתב וירא עשו כי ברח וגו' משגמר חזר לענין הראשון, (ובאמת למה הפסיק) שבשביל שרעות בנות כנען בעיני יתחק אביו הלך עשו אל ישמעאל (רא"ם): (ח) פי' הגם שאמרנו שחזר לענין הראשון, אבל ילא יעקב גם אחר כן מיותר, שהלא גם בפרשה שלמעלה לא אמר וילא יעקב, שאינו לרץ להאמר, שאין זה מסיפור המעשה אלא שהלך חרנה, ואם יש צורך לידע מהיכן הלך, יאמר וילך יעקב מבאר שבע חרנה, אבל היליאה מלד עלמו מה צורך בו, וכן הוא לשון הב"ר, וכי הוא בלנד ילא והלא כמה גמלים וכמה חמורים ילאו פי' מה נשמנה ילאה יעקב מיליאת שאר, שהכתוב חשבנו לספר לנו, לזה חרנו שאה"ר דבר גדול מספר הכתוב ביליאת יעקב, שכל זמן שהלדיק בעיר מתביישין מפניו ולומדים ממעשיו ומהוראותיו, גם מגין ומליל את העיר מכל מיני פורעניות, ובב"ר אמרו הגם שנשאר שם יתחק ורנקה אינו דומה וכות לדיק אחד לשני לדיקים, ואפשר שזוהו אמר הכתוב דבר זה דוקא כאן, לומר שרשמו ניכר הגם שנשאר שם לדיקים (מ"ל), גם כזה יבא על נכון מה שמביא כאן ראה מן נעמי ורות, ושם מביא ראה מכלן, שמכאן יש ראה שאפילו נשאר לדיק בעיר עושה יליאחז רושם, ומשם יש ראה שאפילו אינו יעקב מובחר האבות אלא לדיק אחר או לדקת עושה רושם (ג"א): (ט) אין רלונו לומר שפי' חניב וילך כן הוא, שאין פי' חניב וילך ללכת, ופירושו

אור החיים

י. ויצא יעקב וגו'. טעם שלא הספיק בהודעת הליכותו בפרשה הקודמת דכתוב (פסוק ז') וישמע יעקב וגו' וילך וגו', להודיע אשר פגע בדרך קודם הגיעו למחח חפלו, ולדד שהפסיק בענין חזר לומר וילא וגו'. אלא לרץ לדעת למה הולרך לומר וילך וגו'. ומה גם שפגיעתו במקום היתה קודם הגיעו לתרן ולא היה לו להקדים המאוחר. עוד למה אמר חרנה ולא אמר לתרן, והגם שאמרנו ז"ל (ב"ר ס"ח) כל חניב וכו', עם כל זה יכוין הכתוב על דבר בשגותו לפעמים. אכן

אור בהיר

א) בענינו של עשו, וכמו שפירש"י ז"ל. ב) הגם שרש"י ז"ל פירשו על הכוונה, אך לומר זה הוא, שידענו כוונתו. ג) הרי מזה

אונקלוס

בראשית כח ויצא

שמו

R. Simon

1

לחרו: יא וערע באחרא ובת תמן ארי על שמשא ונסים מאבני אתרא ושוי אסדוהו ושכיב

רש"י

לקט בהיר

י) ויפגע במקום. לא הזכיר הכתוב באחרא מקום, אלא במקום הזכר במקום אחר, הוא הר המוריה, שנאמר בו (ב"ר ד') וירא את המקום מרחוק: ויפגע. כמו (יהושע ע"ג ז') ופגע ביריחו, (שם י"ט ה"א) ופגע בדבשת", ורבותיו (ב"ר - ברכת כ"ה) פירשו * לשון חפלה, כמו (ירמ' ז' ע"ג) ואל תפגע בי, ולמדנו שהקן חפלה ערבית, ושנה הכתוב ולא כתב ויתפלל, ללמד שקפלה"י לו הארץ, כמו שמפורש בפרק גיד הנשה (ב"ח): כי בא השמש. היה לו לכתוב ויצא השמש וילך שס"ו, כי בא השמש משמע ששקעה לו *

שינוי נוסחאות: פירשוהו: עליו.

הלך, אלא הענין הוא כן, שהגם שלא הגיע לעמ עמה לעיר חרן אעפ"כ יוכל ליאמר עליו שהלך לתרן, כי אם יאמר ויבא חרנה אז אין לוח מפירושו שכבר הוא שם, אבל אם עזב את באר שבע על מנת להגיע לתרן אע"פ שדעתו לעמוד ולהתעכב באמצע הדרך אפילו חדשים אין לומר שהלך לוח אלא יאמר עליו שהלך לתרן, וזה פשוט, לכן למעלה כשאמר הכתוב וילך פדנה ארס לא פירש רש"י כלום שאם יעשה אדם לומר שכבר הגיע לשם מה בכך הלא חניב וילך סובל גם זאת שכבר הגיע שם, אבל כאלו אם יעשה יקשה לו מה זה ויפגע במקום ומזה זה יעשה גם כן לפרש ויפגע וכבר פגע, וכן כמה טעמות, לזה הולרך לפרש (ג"א): (י) פי' דבר ידוע הוא שאותיות כ' ל' ב' בראש המינה כשהם נקודים בפת"ח או קמ"ץ הוא כמו ה"א הידועה, במקום כמו ב"המקום, ופירושו במקום המדובר, וכן אין המדובר בענין זה של יעקב בשום מקום, וזה כוונת רש"י ז"ל באומרו לא הזכיר הכתוב באחרא מקום, ואין לומר שכונת הכתוב על אחד מהמקומות המוזכרים בתורה כגון חברון או גרר או שכם, שאין הכתוב בא לפסוק, לזה בהכרח לומר שזה הוא המקום הנזכר במקום אחר על שם קדושתו והשראת השכינה בו, כמו שראינו מהמעשה שאירע שם שהמקום אדמת קודש הוא, ואין זה כי אם אותו המקום אשר אברהם ראה שם עין קשור המכוון כנגד בית המקדש של מעלה (ג"א): (יא) סתם לשון פגיעה נאמרה על ב' שהולכים זה כנגד זה ופוגעים יחד, וזה לא שייך על מקום שעומד ואינו הולך, לזה מביא ראיות שאין זה כלל גדול, כי מנינו פגיעה בעיר יריחו ודבשת, וזה פשוט, ואין המקרא יולא מידי פשוט, אבל עדיין יקשה למה ישנה הכתוב ולא אמר לשון הרגיל ויצא למקום וילך, ודאי שכוונתו גם אל הדבש, שהוא לשון חפלה, ומה צורך להשיענו שיעאע"ה החפלה, ודאי שידענו שהחפלה, אלא למדנו שהקן חפלה השלישית חפלה ערבית, ועדיין לא יחא לרבינו, שא"כ יאמר וממילא ילא לנו שפגע במקום והיה שם, אלא ללמד שפגע ממש, יעקב הלך והמקום הלך לקראתו, ואין לומר שרק לזה בא להודיע קפיטת הארץ ולא לחפלה, שא"כ יאמר הכתוב לשון מיוחד לפגיעה והיא הפגיעה ויפגוש במקום, ומדאמר לשון שכוון לפגיעה ש"מ על שיהם נחשוון (רא"ם), או היל"ל ויפגע בו המקום שהרי הוא לא הלך אלא המקום הלך ופגע בו, אלא ודאי לרמז שיעקב פגע פי' החפלה (ג"א): (יב) לשון לא חקפון את ידך נקלרה ונקממה לו (רש"י): (יג) שזה יושר סיפור המעשה, אבל כאשר הוא שם אינו סיפור אלא נמינת טעם, ומה

אור החיים

כי ראה עלמו בלעזר והולרך לחפלה: שם העיר הרי כי עיר היתה וילך שם בעיר ההיא. יא. ויפגע במקום. פשטו של מקראי' שפגע ואומרו כי בא השמש"י לומר שזולת זה היה הולך במקום אחד של יבש. וכמו שתמלא הוא להגיע למחח חפלו במזות אביו ואמיו. ורז"ל שגמר אומר הכתוב לבסוף דכתב (י"ט) ואולם לח (ב"ר ס"ח) פירשו במקום הידוע הר המוריה

אור בהיר

שלא הלך חרונו של עשו. ד) הלא כל אחר ואחר המקום מקרי, ואם פגיעת הר המורי' הוא פשוט, היה לו לומר ויפגע בהר המוריה. ה) ק"ל קושת רש"י ז"ל, שיושר סיפור המעשה הוא לומר ויבא השמש וילך שם. ו) ולא היה מתעכב מחמת עיפות וכוונתו, אלא משום שכנת לילה.

וַיֵּשֶׁב מְרֵאֲשֵׁתָיו וַיֵּשְׁבֵב בְּמִקְוֹם הַהוּא: יב וַיַּחֲלֶם וַיְהִי סֵלֶם מִצֵּב אֶרְצָה

באתרא ההוא: יב ויחלם והא סלקא געין בארעא ורישה מטי

לקט בהיר

רש"י

נזקך נתינת טעם, ומי לא ידע ששניצל בראת השמש לן, אלא ודאי שנלא נתינת טעם יש קושיא למה וילן שם הלא עוד היום גדול ויכול לילך לדרכו, כי בא השמש עתה קודם זמנו (רא"ם): (יד) פי' מרוב זינור שהוא עגול סביב ויש לו ד' רוחות, והוא לכל הפחות ד' אבנים אחת על הארץ תחת ראשו ושני אבנים משני נדדין ואחת למעלה מראשו (מהרש"א), וההכרח ליה שאמר הכתוב ויקח מאבני ופירש"י משמע טובא, ולמה לו אבנים הרבה, הלא אחת ראשו אי אפשר אלא אבן אחת, אלא ודאי שהיה סביב לראשו שאם יבא חיה רעה אל גופו יקוץ משנתו ויעמוד כנגדו משא"כ כשיחקרב לראשו (יפ"ח): (טו) וז"ל הגמרא חביב ויקח מאבני המקום וכתיב ויקח את האבן א"ר יצחק מלמד וכו' עלי ינוח וכו' וכו' ונלעז בחדר (נעשו אבן אחת, רש"י) עכ"ל, ופירושו מאבני המקום משמע כמה אבנים שאל"כ הול"ל ויקח אבן ויש, ויקח את האבן משמע אבן אחת, בשלמא אם יאמר הכתוב ויקח את האבן אשר שם תחת ראשו היה פירושו ששם מראשותיו הרבה אבנים אבל לא לקח למצבה אלא אחת שחחת ראשו, אבל מדאמר אשר שם מראשותיו הרי אמר בפירושו שאותה אבן אחת אשר שם סביב לראשו עשה מצבה שהם היו אבנים הרבה ועמה היא אבן אחת, ומסתברא שכולן נלעזו בראתה אבן שהיתה תחת ראשו, שהרי ידוע הוא שכל בראי מעלה ומטה משתוקקין ונכפפים לשמש ולעשות נחת רוח לנדיק (לברש): (טז) כי פשיטא שנמקום שהיה שם שבת, ומסתברא שגא למעט מקום אחד האחרון הסמוך שהיה קודם

אור החיים

דכתיב (לעיל כ"ג ד') וירא את המקום וגו', חכ דרך דרש בנקודת ה"א(י), ודבריהם ז"ל ככתובים וכמסורים אללינו, ואין סתירה לדברינו וכמו שפי' רש"י שנעקר הר המוריה וצא לשם(י), כי הוא זה מקום המקודש: וישבב במקום ההוא(י), הודיע זה לומר ויחלוס וגו', ואמר במקום ההוא(י), כי לא השכיבה היא דבר הסובב לחלוס אלא ללד המקום ההוא כי היה מקום מקודש כמו שאמר לבסוף.

אור בהיר

(ז) לאו דוקא ה"א, אלא ר"ל פת"ח חחת הני"ח, ובעבור שנדברי חז"ל מוכר ה"א הידוע, אמר בלשון זה, וכן דרכו של המחבר ז"ל. (ח) ושיניהם אחת שהיה לו וגם הר המורי היה שם. (ט) פי' מה יבא לנו אם שבת אס לאו. (י) פי' בשלמא כשאתם נתינו ורצה לספר חלומותיו, אין נריך לומר וישבב, כמו בפסוקה וציוסף וכו', אבל כשספר שהיה הולך בדרך ורצה לומר ויחלוס נריך להקדים וישבב, ומה שאמר וילן שם, אין פירושו ששבת, אלא שנמנעב שם כל הלילה. (יא) פשיטא שנמקום שהיה שם שבת. ודברי חז"ל שהביא רש"י הוא דרך דרש. (יב) ולא אמר וישבב שם. (יג) כלומר, בכל המקום היה שבת. (יד) פי' סתם חלומות אחרים. (טו) נלגול.

עד צית שמאי והא מלאכי דין סלקין ונחתין בה: יג והא יקרא דין מעמד עלוהוי ואמר אנא יי אלהה דאברהם אבוק ואלהה

וַיֵּשֶׁב מְרֵאֲשֵׁתָיו וַיֵּשְׁבֵב בְּמִקְוֹם הַהוּא: יב וַיַּחֲלֶם וַיְהִי סֵלֶם מִצֵּב אֶרְצָה יב וַיַּחֲלֶם וַיְהִי סֵלֶם מִצֵּב אֶרְצָה יב וַיַּחֲלֶם וַיְהִי סֵלֶם מִצֵּב אֶרְצָה

רש"י

לקט בהיר

עוסק בתורה: (יב) עולים ויורדים. עולים תחלה ואח"כ יורדים, מלאכים שליווהו בדרך אבן וילאים חולה לדרך, ועלו לרקיע וירדו מלאכי חולה לדרך ללוותו (צ"ח): (יג) נצב עליו. (שמר"י): ואלהי יצחק, אע"פ שלא מלינו במקרא שיחד הקב"ה שמו על הנדיקים בחייהם לכתוב אלהי פלוני, משום שנאמר (חובב ע"י ע"י) הן בקדושו לא יאמין, כאן ייחד שמו על יצחק, לפי שכבר עינו, וכלוא בבית, וברי שמו על יצחק, אלא על ה' ולא ללוותו (בד"א): (יד) וא"כ יהיה פי' עליו אללו, כמו ועליו מטה מנשה, וכמו והוא עומד עליהם, ומה שאמרו צ"ר עליו על הסולם או על יעקב זו דרך דרש (בא"י):

אור החיים

ודמיונות(י) אלא כל דבר נגלה אללו ומבואר כיום יאיר, ואין זה דומה לשאר החלומות שרואה דבר ואינו מחליע בראיותו מה שהוא רואה, ולזה תמלא שדקדק לומר בכל פרט ופרט מהנגלה אליו בחלוס והנה, גבי רחית הסולם אמר והנה סולם, גבי רחית המלאכים אמר והנה מלאכי וגו', גבי גילוי שכינה אמר והנה ה', הכוונה צוה כי היתה נבואה ממש: יג. והנה ה' נצב עליו, ירמח גם על יעקב(י), על דרך אומנם ז"ל (צ"ר מ"י) האצות הם מרכבה לשכינה, ולכיות שהוא רגל רביעי(י) יאמר בדיוק נצב עליו יותר מעל הצרבה ויצחק כי הוא עיקר העמדת הכסא:

אור בהיר

(טז) ופי' "והנה" כאן לפי ענינו, שהיו הדברים עומדים לפניו ממש. כלומר, נדמה לו כן. (יז) מדברי המחבר ז"ל כאן נראה שמפרש ה' נצב עליו על הסולם, וכן הוא צ"ר לחד דעה, או אפשר שר"ל לא רק שעמד אללו לשמרו אלא גם עליו ממש. וזה דומק, וראשון עיקר. (יח) כי עד שגא רוד המלך ע"ה, היה אדם רגל א', אצרה רגל ב', יצחק רגל ג', יעקב רגל ד', ויקוט הראובני פ' ח"י. או אפשר ע"פ הגמרא מ"ק ט"ו: חז"ל ראש השלישים מהא ראש שלשת אבות ופירש"י שהוא הולך לפנייהם לעו"ב. (יט) פי' גם בגופו של ישמעאל אין לו טענה להיות עבדו. (כ) וכשמתה שרה קודם אצרה היה אצרה יורשה ולא יצחק. (כא)

שע בראשית כח ויצא

ובזרעה: ויהיה אנכי עמך ושמרתיה בכל אשר תלך והשבתיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אסעשיתי את אשר דברתי

אונקלוס

ורעת ארעא וברית בנה: טו והא מימרי בסעדה ואמרנה בקר אתר די תהה ואתיבנה לארעא תרא ארי לא אשקנה עד די

לקט בהיר

פוך הגדרים שאין מקום מוגדר מספיק לו, ואפשר שגם רבינו יודה לזה, אלא ר"ל כאן ספירלה זו אינה לרעה חו"ש כמו ידו בכל או כמו ועל חרבך מחיה אלא פירושו וחוקת (במ"ח): כב) שאם כפשוטו שמנעו על השראת השכינה, דבר שאינו נרץ הוא, כי אין לך אנכי עמך יותר מאשר נגלה אליו כאן אלא ודאי אמר אנכי עמך לשון הוה פ"י עמה אנכי עמך לשומרך מעשו, ואמר ושמרתך בכל אשר תלך שהיה דלג ופחד מלבן (מ"ל): כג) כבר ביארנו לעיל (כ"ד ל"ג) שמיכת אם הוא כמו מנאי, ומנאי זה יכול להיות צב' אופנים, רוב פעמים הוא מנאי על הספק, כמו אם יהיה אלקים עמדי, ופעמים הוא מנאי הזמן כגון אם מקריב מנחת בכורים, וכן מה שאמרו חז"ל כי משמש ד' לשונות והאחד "אם" גם הוא עו"ה, שרוב פעמים משמש על מנאי הזמן, כגון

רש"י

כמו (שמות א' י"ג) וכן יפרוץ: (עו) אנכי עמך. לפי שהיה ירא מעשו (ב) ומלבן: עד אשר אם עשיתי. אם משמש בלשון כ"י: דברתי לך. ללכך, ועליך, מה שהבטחתי לאברהם על זרעו לך הבטחתי, ולא השכינה, דבר שאינו נרץ הוא, כי אין לך אנכי עמך יותר מאשר נגלה אליו כאן אלא ודאי אמר אנכי עמך לשון הוה פ"י עמה אנכי עמך לשומרך מעשו, ואמר ושמרתך בכל אשר תלך שהיה דלג ופחד מלבן (מ"ל): כג) כבר ביארנו לעיל (כ"ד ל"ג) שמיכת אם הוא כמו מנאי, ומנאי זה יכול להיות צב' אופנים, רוב פעמים הוא מנאי על הספק, כמו אם יהיה אלקים עמדי, ופעמים הוא מנאי הזמן כגון אם מקריב מנחת בכורים, וכן מה שאמרו חז"ל כי משמש ד' לשונות והאחד "אם" גם הוא עו"ה, שרוב פעמים משמש על מנאי הזמן, כגון

אור החיים

ירמח אל שבעת ה' אשר חשבע הנפש בלאתה שלא תעבור על דבר תורה (גדה ל'): ואומר וילך חרנה על דרך אומרים ז"ל (סנהדרין ל"א): כי ילך הרע יכנס בלדס בלאתו מרחם אמריי) דכתיב (לעיל ד' ז') לפתח וגו', ואומרו ויפגע במקום כי לריך האדם להתפלל לה' שהוא מקומו של עולם שלא יעזבו בידו. ואומרו וילן שם כי בא השמש שרריך להתנהג קניי) עד לכתו מעולם הזה כשיעריב שמשו, והוא אומרים ז"ל (אבות פ"ב) אל תאמן בעלמך עד יום מותך, ואומרו ויקח מאבני המקום על דרך אומרים ז"ל (צרכות ה'): ח"ל אמר ר' שמעון בן לקיש לעולם ירגח אדם ילך העובד וכי' ואם לאו יעסוק בתורה דכתיב (תהלים ד' ה') אמרו בלצבכם והוא אומרו מאבני המקום פ"י בנינו של עולם שהם דברי תורה'), גם יתיחס להם אבני המקום שבהם נסקל ונרגם ילך הרע ובחיותיו, והוא אומרים ז"ל (סועה כ"א). תורה מללת מילך הרע בין בזמן שעוסק בה בין בזמן שאינו עוסק בה. ואומרו וישם מראשותיו

אור בהיר

ב(ח) אין חרנה פירוש רחם, אלא הפירוש כיון שיצא יעקב באותו רגע בא החרון אף שהוא הילך הרע. (כט) להתפלל ולערוך מלחמה כנגדו כל ימי חייו. (ל) כמו האבנים בנינים הבית, כן התורה בונה העולם.

אונקלוס

ויצחק ארעא די את שרי עליה ק' אתנה ולבניה: י ויהוון בניה סניאין בעפרא דארעא ותתקף למערבא ולמדינתא ולצפונא ולדרומא ויתברכוו בדיק' בר

שפט בראשית כח ויצא

אשר אתה שכב עליה לך אתנה ולזרעה: יהיה זרעה בעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה ונברכו בך כל משפחת האדמה

לקט בהיר

הוא כמת, וילך הרע פסק ממנו (תנח' חולדות י): שכב עליה. י"י קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו* שחלה נוחה ליכבש לבניו כדי אמות (ב"ר - חילק י"א): (שזה מקומו של אדם): (יד) ופרצת, וחוקתאי, שייני נטחטח תחתיו כדי שתהא

יט) מאי רבותיה וכי ד' אמות משכבו הבטיחו לתם לבניו (רש"י חולין): כ) פ"י צמה שקפלה תחתיו בזה הראה לו והבטיחו שמהא נוחה ליכבש, ויש גורסים כדי שמהא נוחה, וכן נראה מלשון הש"ס שלא גרסינן רמז לו אלא שמהא נוחה וא"כ לא רק שהראה ורמז לו אלא פעל בכח פועל דמיוני, וכמו שמצינו בן נוחאים, והסברה בן נוחת, ולהבטיחו בדיבור, וענין קיפול זה אין פירושו שלמלס גשמיותה של כל הארץ כדי אמות, אלא מקור ושורש כל הארץ נתן תחתיו, ובה יכול לומר אשר אתה שוכב עליה כי כל הארץ נכלל בשורשו וטפילה לו (רא"ש): כ) פ"י ואינו מלשון פורץ גדר כמו פן יפרוץ נס, והרד"ק ז"ל פירש שכולם מלשון פורץ והורס הם, ויפרוץ האיש מאוד שמחוק רבינו הנכסים כאילו

רש"י

אור החיים

שם (צ"ר ע') ח"ל שקודם בא יעקב היו מדוחקים למים וכיון שצא נתברכו במים, וכן גם בן במלרים מעת שירד נתבעלה גזירת הרעב (תוספתא דסוטה), ונתברכו לרגלו. ואומרו ובזרעך שכל זמן שהיה צית המקדש קיים היתה צרכת שבעים אומות וקיומם באמלעות ישראל שהיו מקריבין ע"י פרים צהג (סוכה נ"ה), ובגלות גם בן קיום האומות וסמיכתם היא ישראל דכתיב (שה"ש א') שמני נערה את הכרמים וגו'. ובדרך רמז כל הפרשה תרמז ענין האדם, וכמו שהתחילו לומר בה ח"ל (זוהר חלק א' קמ"ז) וילא יעקב היא הנפש בלאתה מעולם העלוין, ונקרא יעקב על שם ילך הרע הכרוך בעקביו. ואומרו מצר שבע מקום שממנו ילאו הגשמות יקרא צאר מים חיים, ושבע

ביצחק יקרא לך זרע (גדרים ל"א). והגם ששם זרע לא ירוע לנחלה (ב) שירש הגם שאינו נקרא זרעו, הרי"י מצינו שזרע פסול יקרא גם כן זרע כדאיתא בסנהדרין (ס"ד): כי מחרעו נתן למולדי' לרבות זרע פסול הרי שיקרא זרע אלא דסתם זרע הוא כשר וכשממעט כאן עשו שלא יקרא זרע מיעט אפילו זרע פסול לא יקרא לויי), וממולא דבר אחר למד שאין לו צו ירושה וכמו שגילה ה' לצסוף שנותן ליעקב כל צרכות אברהם. ומה שלמדו צ"ס (קידושין י"ח). מפסוק כי ירושה לעשו נתתי וגו', היינו שירשוהו בניו לעשו (ל) לא שעשו ירש ח"ו כי פשיעא שאין לו חלק ונחלה באברהם: יד. ונברכו בך כל משפחות וגו'. שכן מצינו צארים שנתברכו צ"י) כאומרים ז"ל

אור בהיר

פירוש כל מה שקבל יצחק מאברהם לא בחורת ירושה קבלו, אלא בחורת ממנה להשתמש בו עד שיטע שוב ליעקב, ובמנאי זה נמנו ה' לאברהם. (כ) פירוש מקשה על עצמו האין מרומז במאמר זה כי ביצחק יקרא לך זרע שאין עשו יורש, אפשר שכוונת הכתוב לומר שאין עשו נקרא זרע בעבור שלא הלך בדרכי אבותיו ונפסל, אבל סוף כל סוף בנו של יצחק ושל אברהם הוא, וירש. (ג) כאן מתחיל התיידין. (ד) ולא אמר כי "ועשו" נתן למולך, לחייב אפילו מקצת זרעו. (ה) שעל זאת שלא נקרא זרע כשר אין לריך קרא. (ו) פירוש נתן ה' לו כח ליקח הר שער מהחורי, ואחרי כן היה ירושה לבניו מעשו לדור דור עד כי יבא שילה. (ז) מביא רא"י לשיטתו בפ"י ונברכו בך, דלא כרש"י ז"ל.

שעב בראשית כח ויצא

וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה בֵּי אִם־בֵּית

לקט בהיר

כל דבר, אלא מחנלל, למה ישן במקום קדוש, לפי שלא היה יודע: (כז) המשך דברי רש"י ז"ל הם ע"ה: עיקר דיוקו הוא מלשון הכתוב שדיבר בדרך שלילה אין זה כי אם, ולא אמר בדרך ישר זה בית אלקים וכו', ודיוק זה יהיה ממורן סוף דבריו, שפירושו אין זה כמו שהשבתי אני שהוא עיר לזו כי אם הר המוריה הוא זה, אבל קשה לו הענין עצמו, שהוא היה בלזו רחוק מהר המוריה ואמר שהוא בית אלקים, וזאת לא שייך לומר אלא על ביה"מ מקום שכונת כבודו יתברך, על זה חירן בדברי ר' יוסי בן זמרא שבהכרח לומר שרגלי הסולם היה בצד שבע כמו שהוכיחו ז"ל בצ"ר עיי"ש, גם בהכרח שהוא יעקב היה תחת הסולם, שאל"כ מה ששיבחו של מקום לומר עליו בית אלקים ושער השמים אם הסולם היה רחוק מאוד משם, וא"כ ע"פ ששבחו ששעה רש"י אמר שפועו של הסולם היה כנגד בית המקדש, וזוה ממורן קושימינו שהגם שהוא היה בלזו אמר בית אלקים על אמנע אותו סולם שהוא היה תחתיו, אבל עדיין לא ניחא לו, כי חוץ ממה שזה דוחק שהוא היה בסוף הסולם ומדבר מאמנעו חוץ מזה קשים דברי חז"ל ב"י מקומות, הא' מה שאמרו בחולין שיעקב היה צבית מלוגו של הקב"ה ואין עיר לזו בית מלוגו, והב' מה שאמרו בפסחים שיעקב קרא לירושלים בית אל ופשטיות הכתובים לא כן הוא ואולם לזו שם העיר לראשונה, לזה אומר אני וכו' ששניהם אמת הוא היה בלזו וגם בירושלים, וזוה הכל יבא על מכונן, גם זוה אין לנו צרכים לומר שאמנע שפועו של סולם היה בירושלים אלא ראשו כפשטיות מאמר ר' יוסי בן זמרא

אור החיים

חלום נביאיי בכל ההצטחות, ובהכרח להשלים י"ז ויירא ויאמר וגו' י"ז פ"י הרגיש בלבו שהיה ירא מעלמו ואמר כמה מורא במקום

אור בהיר

לז' פ"י גם כונת רש"י ז"ל היה לומר ואם ידעתי לא ישנתי בלי הכנה.

אונקלוס

הָרִין וְאָנָּא קָא הוּיְתִי יָדַע: יִדְעָתִי: וַאֲמַר מַה רַחֲלִיו אֲתָרָא הָרִין פִּית הַמָּקוֹם

רש"י

במקום קדוש כזה* (מ"ה): (ח) כי אם בית אלהים. א"ר אלעזר בשם רבי יוסי בן זמראי"י הסולם הזה עומד בצד שבע ואמנע שפועו* מגיע כנגד בית המקדש (ב"ה) שצד שבע עומד בצדומה של יהודה, וירושלים בצפונה, בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין, בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, נמנע סולם* שרגליו בצד שבע וראשו צבית אל מגיע אמנע שפועו נגד ירושלים, ולפי* שאמרו רבותינו (מגילת סוף) שאמר הקב"ה לדיק זה צד לבית מלוגו ויפער בלזו ליהוה, ועוד אמרו (פסחים פ"ה) יעקב קראו לירושלים בית אל, חו לזו הוא ולא ירושלים, ומאיבין למדו לומר כן, אומר אני שנעקר הר המוריה וזבא לכאן, חו היא קפיצת הארץי"י האמורה בשחיטת חולין (ס"ג) שצד בית המקדש לקראתו עד בית אל, חו ויפגע במקום, וא"כ וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם, איבזו לא יביז לביה* להתפלל במקום שהתפללו אבותיו ומן השמים יעבדוהו, איבזו עד חרן אלו, כדאמרינן בפרק גיד הנשה (ס"ג) וקרא מוכיח* וילך חרנהכ"י, כי מעט לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו יבז דעתיה למבדר וחזר עד בית אל* וקפצה לו הארץ, (בית אל

ש"י - זה - וטפסו. * ומנע שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל ואמנע. * ואני אומר לפי שאמרו - כלפי שאמרו - ושאריו עד ומכ"י. * דעתיה ומכ"י. * פסיועין לו.

(מ"ל). ולפי"ז נכון, שהגם שאמת מה שאמרו רז"ל בפסחים יעקב קראו לירושלים בית אל וירושלים מורה למקומה, אעפ"כ מאחר שהמנעשה הייתה בלזו שמהנה שמה בית אל (ד"ד): (כח) פ"י בהכרח מכל מה שאמרו הוא שאין זו כמו שאר קפיצות הארץ כגון אליעזר עמד אצרהם שער חרן לא זו ממקומו אלא הליכתו הייתה שלא בדרך העצב היום ילאמי והיום באתי, אבל כאן ביה"מ לקראתו (סו"ז): (כט) הגם שוילך מרנה סובל גם כשלא הגיע עדיין לחרן וכנ"ל, אבל פשוע פירושו שכבר הגיע לשם, גם זוה יבא על נכון ואמרו ויפגע, שאם הוא הולך ופניו לחרן ובר המוריה קפץ אחריו אין זה ויפגע. (ל) ומה שלא קפצה לו הארץ עד סוף גבול ארץ ישראל, אפשר לומר שזו חו גורם שגם לזו היה מקום מוכן לתפלה

הכוונהי"י צמה שפירשתי:

אונקלוס

שעא בראשית כח ויצא

לָהּ: מַז וַיִּיקֶץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲבָן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנָּכִי לֹא

לקט בהיר

רש"י

לעשו, שלא אמרתי לו כי יתחן יקרא לך זרע, אלא כי ב"ח (כ"ח י"ג) ולא כל יתחןי, וכן כל לי ולך ולו ולהם הסמוכים אלל דבור* משמשין לשון עליה, חו יוכיח שהרי עם יעקב לא דבר קודם לכן: (טו) ואנכי לא ידעתי. שא"כ ידעתי לא ישנתיי"י שנינו נוסחאות: לדבור. * שאילו ידעתי.

אור החיים

לו הנעלמי. עוד מה תמיהא זו ואנכי לא ידעתי שנראה שר"י הוא לדעת כל נסתר. ויחצאר על דרך אומרו ז"ל (חולין ז"א): כי צד השמש שקעה לו שלא צעונה לשכב שם צבית מלוגו המאושר, ויעקב לא הרגיש טעם הערב שמש שלא צמנו, לזה כשבא החלום צרוב ענין אז הוכר לו הנסתר טעם הערב שמשי, והוא אומרו אכן יש ה' וגו' ולזה העריב השמש לנורך שכיבה במקום הזה. ואומרו יש ה'י"י פ"י שם הוא מקום שבו ה' מלוי תמיד יותר מכל המקומות, ואשר לזה רצה ה' לדבר אלו שם מדי עוצרו שמה, ואמר ואנכי לא ידעתי קודם טעם הדבר כי אם היה יודע היה מכין עלמו לנצוזה כי הנצוזה לריכה הכנה כידוע. ואפשר אם היה מכין עלמו היה מתנצב בהקן ולא בחלום ידבר בו, ולזה מתאזן על מה שלא השכיל על דבר. ורש"י ז"ל פ"י ואם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש ע"כ. ואם לזה לבד נחכוון נאמר אליו ואם לא ישנת לא היית חולם

כי תבואו אל הארץ, והוא לשון אשר, ופעמים משמש על מנאי ספק, וכאן שאמר הכתוב עד אשר אם עשיתי לא יתכן להיות אם הספק שאין ספק לפניו יתברך, ועוד שתיבת אשר שאלנו הוא לשון ודאי, ואי אפשר לחבר אליו הספק, לזה רצו רש"י ז"ל לומר שאין זו מנאי הספק אלא מנאי הזמן, ומאחר שכמעט כל אם הוא ספק ולהפך כמעט כל כי הוא אשר לכן אמר רש"י שאם זה משמש בלשון כי פ"י בלשון אשר, ואי יקשה לך א"כ אמר הכתוב צ' פעמים אשר, אין קושיא, שזה יופי הדיבור כמו שמות נרדפים, וכמו ואף גם זאת (רא"ם): (כד) כי אם לא תתפרט אות הבי"ת על ב"ית המקלח אלא כפשטו, מיותר הוא ואין לו שחר, כי מה טעם לומר בתוך יתחן יקרא או ע"י יתחן או עם יתחן, ואם רצו הכתוב למעט רק את שמעאל, הרי ממועט הוא באומרו כי יתחן יקרא לך ורע (מ"ל): (כה) כבר פירשנו דבר זה למה אלל אמירה שייך לו לו להם, ולא אלל דיבור, עיין בפרשת חיי כ"ד ז', וכאן חוץ מהאמור אכן סהדי שפירושו עלי, שהרי זו פעם ראשונה שדיבר הקב"ה אליו: (כו) פ"י אינו מתמיה, שהוא צמנו לא החשיב את עלמו לאדם גדול כל כך שר"י הוא לידע

באדם אין, תגיע הנשמה לשמיםי". ואומרו מלאכי אלהים עולים וגו' ירמח אל צביות מעשים עובים אשר ישחדל אדם בעולם הזה ויעלה באמנעותם אורית עליונים צעורש נשמתו והם נקראים צדריהם ז"ל (חוכר ח"א י"ח) מיון נוקצין להם יקרא מלאכי אלהים, וכן הוא צמשת חסידים (אבות פ"ד) העושה מלזה אחת קנה לו פרקליע אחד, ובעלות אלו ירדו מיון דוכרין כי בהשעוררות התחתונים יתעוררו מיון העליונים להשפיע אורות נוראים צסוד נשמתוי", והוא אומרו ויורדים בו. ואומרו והנה ה' נצב פ"י שממדרגה זו יעלה לנצוזה עלמה ולא בחלום ידבר בו אלא תגלה עליו השכינה, ולזה תמנע שאמרו ז"ל (רמב"ם ה"י תשובה פ"ה) על ישראל שלא הושלל אחד מהם מהנצוזה וכונן מוכשרים לדבר זה:

מז. וייקץ וגו' אכן וגו' ואנכי וגו'. לריך לדעת כוונת אומרו אכן שנראה כי נתגלה

אור בהיר

לא) מי הוא זה המנוע והמבדיל בין הנשמה למקורה, הלא הוא ה"ה"ר, וכיון שאין ממילא מגיע עד למקורה השמים, ומי שמהי "אין" מגיע טועה הוא. (לב) וזוה נכון עולים תחילה ואח"כ יורדים. (לג) מה שהיה מוספק בו עד עתה. (לד) שהיה מוספק בו עד עתה. (לה) והיכן אינו, הלא מלא כל הארץ כבודו.

אלהים וזה שער השמים: יי וישכם
 יעקב בבקר ויקח אתהאבן אשר
 שם מראשתיו וישם אתה מצבה
 ויצק שמן עלראשה: יי ויקרא את
 שםהמקום ההוא ביתאל ואולם לוי
 שםהעיר לקראשנה: כ וידר יעקב נדר

דין אתר הקייט אלתינ אתר
 דרעא בה מן קדם יי ודין תרע
 קבל שמיא: יי ואקדים יעקב
 בצפרא ונסיב ית אבנא די שוי
 אפדוהי ושוי יתה קמא ואריק
 משחא על רישה: יי וקרא ית
 שמא דאתרא ההוא בית אל
 וברם לוי שמא דקרתא
 בקרמיתא: כ וקיים יעקב קים

לקט בהיר

(רא"ם): (לא) פי' מינת נורא אינו שם דבר אלא שם
 מואר כמו המדבר הגדול והנורא שמאחר את המדבר צב'
 מוארים, ועל זה מתרגמין קבא וקחילא באל"ף לבסוף.
 משא"כ מינת מורא צמ"ס הוא שם דבר שפירושו פחד
 ומורא, ועל זה מתרגמין דחילו, כמו חכמה שהוא שם דבר
 ותרגומו סוכלתנו או נגד תרגומו כסו, ולפי"ז אין האונקלוס
 מפרש את המינה וכדרכו בקודש במקומות רבים שמפרש
 העינין לא המינה, והעינין כאן שמשונה נורא זה משאר נורא
 שבמקרא, כי שאר נורא הוא הפחד מחמת עלמו כגון נורא
 אלקים ממקדשן שלקים מזד עלמו נורא הוא, או המדבר
 הגדול והנורא שהמדבר מזד עלמו מזד גדולתו ושמתותו
 נורא הוא, אבל כאן אין הפחד מחמת המקום עלמו אלא
 מזד שיש בו השראת שכינתו יתב', וכאילו אמר מה מורא יש
 במקום הזה (רא"ם), ודאימי נוסח מה דחילו דאתרא דדין, וזה
 מתאים למה שאמרנו (סה"ד): (לב) פי' כל הענין הוא משל
 להסביר לאדם כמו שיכול להשיג, אבל אין כאן שום שער או
 חלון ופחת, וכמו שאמר דוד וזוקע חלוני רקיע, וכן מה שאמר
 רש"י לעלות תפלתם פירושו שכלן תקבל תפלתם ליושב
 בשמים צ"ה, אבל אין כאן שום עליה, וזה פשוטו, אבל דוחק
 הוא שא"כ די לומר פעם א' מינת, וזה"ל אין זה כי אם בית
 אלקים, ושער השמים, לזה הביא המדרש, ולפי המדרש יש
 ממש שער (רוחני) שבו נכנסים לביה"מ העליון, ומינת זה

רש"י

לא זה הוא הסמוך לעי, אלא לירושלים, ועל שם
 שהיכה עיר האלכים קראה בית אל, והוא הר
 המורייה, שהתפלל בו אזרכס, והוא השדה שהתפלל
 בו ילחק, וכן אמרו בסוטה* לבו ונעלה וגוי, לא
 כאזרכס שקראו הר ולא כילחק שקראו שדה אלא
 כיעקב שקראו בית אל: מה נורא. תרגום מה
 דחילו אתרא* הדין, דחילו שם דבר הול"י, כמו
 (אונק' דברים י"ב כ"ח) סוכלתנו, וכסו למלצש (אונק' פסוק
 כ'): וזה שער השמים. מקום תפלה ל"י לעלות
 תפלתם* השמימי, ומדרשו (צ"ר - מבייחא ע"ו י"י)
 שצית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של
 שנינו נוסחאות - בססחים - וכן בגמ' וכן שינוי - דאתרא - תפלת.

אור החיים

הזה, ונתן טעם בצאומרו אין זה כי אם בית אלהים,
 דקדק לומר שם אלהים כי הוא מקור המורא
 דכתיב (קהלת ג') והאלהים עשה שיראו וגוי, ודבר
 ידוע כי שם אלהים יפחד לצב אנוש, ואומרו זה
 שער וגוי"י פי' מקום המכוון כנגדו למעלה הוא
 שער השמים, ולזה אמר פעם צ' ויהי. עוד נתכוין
 לתת טעם למעלת המקום שנשתנה למעלה אין זה
 אור בהיר

(לח) בית אלקים ושער השמים היינו הך, ולמה כפל. (טל) ולא אמר בית אלקים ושער השמים, שמראה בצמצע למעלה. (מ) מלבד הוכחת היראה. (מא) מינת לאמר ק"ל, ותחן שמאחר שלא היה שם אדם עמו יטלן לדעתן שחשב בלבו כן, על כן אמר שלא

צמימר אם יהא מימרא דין
 בסערי ויטרינני בארחה דדין
 די אנא אזל ויתן פי חמא
 (ג"י חחם) צמיכר וכסו צמלכש:
 כא ואתוב בשלם לבית אבא ויהא

רש"י

מעה: (כ) אם יהיה אלהים עמדי. אם ישמור לי
 הצטעות הללו"י שצבעתני להיות עמדי (צ"ה), כמו
 שאמר לי והנה אנכי עמך: ושמרני. כמו שאמר לי
 ושמרתיך ככל אשר תלך (צ"ה): ונתן לי לחם
 לאכול. כמו שאמר לי כי לא אעזבך, והמבקש לחם
 הוא (קרוי) נעזב"י, שנאמר (תה"ל כ"ה) ולא רחיתי
 לדיק נעזב חרעו מבקש לחם: (כח) ושבתני. כמו
 שאמר לי והשיבותיך אל האדמה (צ"ה): בשלום.
 שלום* מן החטא"י, שלא אלמד מדרכי לבן: ויהיה ד'
 שנינו נוסחאות: יי

אור החיים

בשפתיו כי זולת זה נדר בלב אינו נדר:
אם יהיה וגוי. אם זה תפרש על דרך מה שאמרנו
 ז"ל (צ"ק פ"ד מ"ה) בפסוק (שמות כ"א ל')
 אם כופר, אם כסף תלוה (שם כ"ב כ"ד) שאינו
 ספק אלא ודאי (מכילתא סוף יתרו) וכאלו אמר
 כאשר יהיה זה וגוי. עוד יראה על זה הדרך אם
 חסכים מדת הדין על הדבר, והוא אומרו אם יהיה
 אלהים כי לא דבר אליו אלא ממדת הרחמים דכתיב
 והנה ה' נצב וגוי והנה אנכי עמך, ודבר ידוע כי
 מדת הרחמים חסכים להעניב ומדת הדין תעכב
 בדבר לזה אמר אם יהיה אלהים וגוי:

אור בהיר

כן הוא, או אפשר שר"ל שהגם שהקדש בלב היה הקדש כגון שחשב על צדקה להקריבה לדין לקיים מחשבתו, אבל כאן לא הקדש כלום, אלא עשה נדר שכאשר יהיה לו או יקדישנו, ונדר אינו אלא צפה. (מב) הלא אזרכס אמר מינת, ל"י לאלהים, וחרעו מאן דבר

לאמר אם יהיה אלהים עמדי ושמרני
 בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתתלי
 לחם לאכל ובגד ללבוש: כא וישבתני
 בשלום אלבית אבי והיה יהוה לי

לקט בהיר

הראשון מראה בצמצע למטה על הארץ והשני מראה למעלה
 על השמים (רא"ם): (לג) לא יחא ליה לרש"י בלשון
 הכתוב והסופר אם ישמור לי הצטעות, שכלל זה מה זה
 "אם" לשון ספק הלא הצטיח לו הקב"ה שיהיה עמו, אלא
 ודאי הספק הוא אם יקיים ההצטעה שלא יתמעטו הכיות
 ויגרום החטא ויקטרג מדת הדין וינטל ההצטעה, ומדעה
 פירושו אם יקיים ההצטעה כמו כן כל התנאים שהתנה
 פירושו על זה האופן, לכן העריח בכל פרט למצוא ההצטעה
 (רא"ם), ויש עוד הכרח לזה, שהרי ראינו שעזב בית אביו
 נסכנת נפשות והלך לדרך לא נודע לו ולא התנה ולא נדר
 אלא דוקא אחר מראה ההצטעה, הרי שלא הרהיב בנפשו עוז
 להחנות אלא דוקא דברים שהוצטו בהם (בא"י): (לד)
 וכ"ש שיש בכללו נגד ללבוש, שהנגד קודם למוטות והעומד ערום גריעו טפי וצדאי שנקרא נעזב (מ"ל): (לה) ההכרח
 להוציא מינת בשלום מפשוטו, שאם על שלימת הגוף הרי כבר אמר שישב לבית אביו בנגד ובמאכל, ודאי שפי' בשלום שלום
 מן החטא, אבל יש לדקדק היכן הצטיחו הקב"ה על זה ומה גם שידענו שהצחירה חפשיה ואיך שייך לזה הצטעה, עוד יש
 לדקדק מה זה שהסופר רש"י שלא אלמד מלבן, מה נפ"מ, הלא אם הוא שלם מן החטא הרי הוא שלם בין מלבן בין מאחר
 בין מיה"ר, עוד קשה דביצור הקודם שהצטעה היחה והשיבותיך פי' הקב"ה והוא שינה ואמר ושבתני פי' מעלמי, אבל
 באתם לא קשה מידי כי ודאי שלא הצטיחו הקב"ה שלא יחטא, אבל כל ההצטעות מלויים בה, שאם יחטא בטלו כל ההצטעות,

כא. ויהיה ה' לי לאלהים. ועד עתה אינו
 לאלהים ח"ו. ורש"י ז"ל פירש שלא
 ימלא פסול בצרעו, ואין אני יודע היכן רמח דבר זה
 בצאומרו ויהי וגוי"י. ועוד הצטעה זו תמיד היא
 תלויה ועומדת ואימתי יהיה קץ הגבול לעשות האבן
 מלצה. והכונן הוא שנתכוין לומר שיתחד אליו שם
 ה' לאלהים כדרך שנתחד על אבותיו (פסוק י"ג)
 אלהי אזרכס אלהי ילחק גם יאמר עליו אלהי
 יעקב, והוא אומרו לי לאלהים פי' לי ביחוד. ודבר
 גדול דיבר יעקב צזה, ותמלא שכן היה דכתיב (ל"ג)
 כי ויקרא לו אל אלהי ישראל ואחר כך שלם נדרו

אור בהיר

לאֱלֹהִים: כב וְהֶאֱבֵן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שָׂמֵתִי מִצִּבָּה יְהִי בֵּית אֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר תִּתֶן־לִי עֹשֶׂר אֲעִשְׂרֶנּוּ לְךָ: שני כט ← ד' וַיֵּשֶׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיִּלְךְ אֶרְצָה בְּנֵי־

לקט בהיר

רש"י

לה שניה יעלע"ה ואמר ושנתי כי דבר זה שישב בשלום תלוי בו, ויעפ"כ אמר זאת בחוק התנאים והנשמות שפשיטא שנס וזאת תלוי בסייעמא דשמיא שאם אין הקב"ה עוזרו לא יכול לו, לזה הוסיף רש"י שלא אלמד מדרכי לכן שעל זה נרץ עזרה יתירה והשגחה פרטית לשיב ציומא חדא עם לכן שנים רבות ולא ליפול ברשמו ביודעים ובלא יודעים (מ"ל), ויש עוד להרחיב הדבר מה ששינה יעקב ואמר ושנתי, רצונו לומר שישאר בלז טהור וצדעה ישרה שיהיה רצונו לשוב, שאם חו"ש יתלכלך בעוונות יהיה ניחא ליה חכרותא של לכן לישראל עמו לעולם חו"ש (לברוש), גם נכלל זאת בהנשמת אברהם שאמר לו להיות לך לאלקים ולרעך אחריו, ויעקב עלמו גם כן מורע אברהם הוא (ד"ד): לו) פי' אין זה מהגדר שגדר יעלע"ה לעשות לה', שא"כ יהיה נשמע שקבל עליו עול מלכות שמים על תנאי חו"ש, אלא התחלת הגיוריה והגדר הוא והאבן הזאת וכו' פי' ב' דברים נדר, הא' שהאבן אשר עשה אותה עתה מצבה חזק על החיון לא תשאר מצבה אלא יצח עליו וצמי נדבות להקב"ה ויחפלו שם, והב' כל אשר תתן לי אפילו לא יהיו צעלי חיים או גידולי קרקע שפטורים מן המעשר, אעפ"כ עשר אעשרנו לך, ודבר זה שיחול שמו עלי א' מפרטי התנאים שהתנה, ובהכרח לומר שהוא על זרעו, ופירושו שעד שאבוא בחורה לבית אל שיבוא זמן לקיים הגדר לא ילא א' מצני לתרבות רעה כמו ישמעאל או עשו) שהלא על עלמו כבר התנה בגשמיות וברוחניות (ד"ד): לו) כי וא"ו או נרץ ביאור שאינו להפך התיבה מעבר לעמיד או מעמיד לעבר, אלא ודאי היא וא"ו המוסיף, ולהיכן מוסיף הלא זו התחלת הגיוריה שעד כאלו היו רק תנאים, לפיכך על כרחך כך תפרשהו אף אני אעשה, שהוא"ו פירושו אף והשאר נשאר בכה לפי שהכוונה מובן מעלמו (רא"ם): לו) פי' אין הכוונה ששם יהיה ביתו יתברך ומשכן כבודו שאין דבר זה תלוי ביעקב, אלא הכוונה שלו ליעקב יהיה נחשב בית אלקים שהוא יעבוד את בוראו שם (ג"א), ופשוט שאין המדובר מעבודה המחוייב, אלא

אור החיים

אשר נדר לעשות אבן הזאת וגו': כב. וְהֶאֱבֵן הַזֹּאת וגו'. יראה כי היא זו אבן השתיבה (חוכר ח"א ע"ב). שהזמינה למקדש, ומיניו לו שהזמין עלי שעים למשכן במדבר (תנחומא תרומה), ואולי שיכוין ה' צאומרו (תרומה) ועשו לי מקדש"י לשון חזו"מ פירוש מה שכבר החזן כי המשכן וגם בית המקדש

אור בהיר

שמיא. (בג) ולא אמר משכן, וגם אמר ושנתי, "נחוס" לשון רבים. (מד) למה להקדמה והמליצה הזאת.

קָדָם: ב וַיֵּרָא וְהִנֵּה בָּאָר בְּשֹׁדֶה וְהִנֵּה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ בֵּי מִן־הַבָּאָר הַהוּא יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֵבֶן נִדְלָה עַל־פִּי הַבָּאָר: ג וַנֹּאסְפוּ־שָׂמָה כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֵבֶן מֵעַל פִּי

רש"י

לקט בהיר

שהוצעה בשמירה נשא לבו את רגליו) ונעשה קל ללכת, כך מפורש בבראשית רבה: (ב) ישקו העדרים. (משקיס) הרועים את העדרים, והמקרא דיבר בלשון קלרה: (ג) ונאספו. רגילים היו להאסף, לפי שהיתה האבן גדולה: (ד) וגללו. וגוללו, ותרגומו* ומגדדוין) (ק) כל לשון הווה משתנה לדבר בלשון עתיד ובלשון עבר, לפי שכל דבר ההוה תמיד"ה, כבר הוה ועתיד להיות: שינוי נשחחית - בתרומה

אור החיים

כמעשר קמח והוא החומש"י. עוד יראה כי לא הוצרך ללכת אלא נשא רגליו וחיכה הלכה אללו ארצה בני קדם, ולזה לא אמר לארץ בני קדם. ועטס אומרו בני קדם ולא אמר לחרן, כי לא חזמנה לו חרן אלא ארץ בני קדם שבה היתה עיר חרן, ומה היתה זאת כדי ששם חזדמן לו רחל וידע מה שידע שם ממנה"י) וכל העובר צניעהם לדבריהם ז"ל (מגילה י"ג):

אור בהיר

מד) פי' לא שנתן י' ממאה ואחר כך ט' מז', אלא נתן כ'. (מו) אבל נבית לכן לא היתה יכולה למסור לו סודות. (מו) היכן מחזק בפסוק קודם תיבת אבן שיצדק ליאמר עליו והאבן נה"א הדועה. (מח) וכאלו אמר והאבן שהיתה על הבאר היא

הַאֲסַף הַמִּקְנֵה הַשְּׂקוֹ הַצֵּאֵן וּלְכוּ רְעוּ: ^ח וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־הָעֵדְרִים וְנִלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקִינוּ הַצֵּאֵן: ^ט עוֹדְנוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרַחֵל | בָּאָה עִם־הַצֵּאֵן אֲשֶׁר לְאֵבִיָּה בִּי רְעָה הוּא: ^י וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל בִּתְלָבָן אַחֵי אִמּוֹ וְאֶת־צֵאֵן לָבָן אַחֵי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ

לא עדין למכנש בעיר אשקו ענא ואילו רעו: ה ואמרו לא נכול עד די מתכנשין כל עדתא ומגדרין ית אבנא מעל פומא דבירא ונשקי ענא: ט עד דהוא מסלל עמהון ורחל אתת עם ענא די צאבוקא ארי רעיתא היא: והוה כד חזא יעקב ית רחל בת לבן אחוהא ראמה וית ענא דלבן

לקט בהיר

רש"י

(ח) לא נוכל. להשקותי. לפי שהלבן גדולה (פס"ו): הן עוד היום גדול, לא עת האסף, שהיה די נחל מיניה וגללו. זה מתורגם ויגדרון, לפי שהוא לשון עתיד (ג"א), ולא מפני שרצה להוכיח אותם או ללמד, אלא (כ"ח): (י) ויגש יעקב ויגל. כחדס* שמעביר את שני נוסחאות: כמי - כוה.

אור החיים

תורה (ב"מ ל"ב): וחש על הלאן. ועוד רצה לדעת אם עעס עכבסם היא ללד שאן זמן להשקות הלאן ולרעות כי העיר רחוקה היא והלאן זייתות הנה, ודבר זה נוגע לו לדעת דרך צא בו, ומתשובתם ידע כי לא לסיבת ריחוק העיר הם עושים: **ט. עוֹדְנוּ מְדַבֵּר עִמָּם.** הנה לפי סדר הכתוב הם המדברים אליו והיה לו לומר עודם מדברים עמו כי אחר תשובתם צאה, ואולי כי ללד שיעקר סיפור הענין הוא הודעת העובר על יעקב לזה תלך הדבר בעיקרו שהוא יעקב. או יכוין הכתוב לומר שביצת רחל היתה צעוד שהוא מדבר עמם קודם שישיבו אותו דבר צאה אלא שהכתוב גמר אומר מה שהשיבוהו לתשובתו ואחר כך הודיע ביצתה, ורשם זמנו כי הוא צעת שהיה הוא מדבר עמם:

אור בהיר

(ח) פשיטא שהם לאביה, ומה צא ללמדנו. ועוד היל"ל עם לאן אביה. (גב) פי' יצאתה היתה לתכלית, ולא לטייל חס ושלו. (גג) כלומר לקיים מצות כיבוד אס.

הַבָּאָר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֵּאֵן וְהִשִּׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבָּאָר לְמִקְמָהּ: ^י וַיֹּאמְרוּ לָהֶם יַעֲקֹב אַחֵי מֵאֵין אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחֶרֶן אֲנַחְנּוּ: ^י וַיֹּאמְרוּ לָהֶם הִיְדַעְתֶּם אֶת־לָבָן בֶּן־נְחֹר וַיֹּאמְרוּ יָדַעְנוּ: ^י וַיֹּאמְרוּ לָהֶם הַשְּׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם וְהִנֵּה רַחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֵּאֵן: ^י וַיֹּאמְרוּ הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא־עֵת

רזנפסקו ט, וכבר ביארנו שמינה זו העבר וההווה משקל אחד להם ואינו ניכר אלא על ידי הטעם, אם הוא אחר כל הנקודות נקרא למטה ופירושו הוה, ואם הטעם קודם נקודה אחרונה נקרא למעלה ופירושו עבר: ז) דייק הכפל שני נוסחאות: שכירים אתם לא השלמתם פעולתכם הביתה ולא ירעו עוד, אחר להם הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירי יום* אתם, לא שלמתם פעולת היום, ואם הצהמות שלכם, אעפ"כ לא עת האסף המקנה (כ"ח):

לקט בהיר

רש"י

אור החיים

מעל פי ללוחית: **י. וַיֹּאמְרוּ** להם השלום וגו' והנה רחל וגו'. עעס שלא אמרו שלום לו כלשון השאלה. להיות שיש צמטעות דברי יעקב צ' דברים א' הוא אם שלם בגופו ובממונו. וב' אם הם שלמים עמו. ופי' דבריו השלום אתם אליו, ולזה נתחמתו ואמרו שלום פי' לכל מה שאתה שואל שלוםי. ועעס אומרם והנה רחל תשובה למה שלא שאל, אולי שלא להאריך עמכם בשאלות אמרו הנה רחל צתו ולה שאל. עוד יכוונו לומר כי ללד שלומו עמכם הוא שולח צת קענה עם הלאן? מה שלא היה ציתרו שהיה שולח ז' צותיו ואף על פי כן היו הרועים מנרשים אותם. עוד נתכוונו לומר לו שלום פי' למה שנוגע לגופו ולמלצו עמנו שלום, וכדי שלא יבין

אור בהיר

גדולה. (מב) אשר לא כן אם יאמרו שלום לו, שנראה שנאו למעט, והגם שהוא לא שאל רק דבר אחד, הם נריכים לענות על הכל, שאם לא כן אפשר שלא ענו על שאלתו. (ג) וכדי לחזק תשובתם אמרו זאת.

וכי בן־רבקה הוא ותָרַץ ותָגַד
לְאִבֵיהֶּ: י וְהִי בְשֹׁמֵעַ לְבֶן אֶת־
שֹׁמֵעַ י יַעֲקֹב בֶּן־אֶחָתוֹ וַיֵּרֶץ לְקָרְאָתוֹ
וַיַּחְבְּקֵהוּ וַיִּנְשָׁקֵהוּ וַיְבִיֵאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ
וַיְסַפֵּר לְלֶבֶן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:
ד וַיֹּאמֶר לוֹ לְבֶן אֶךְ עֲצָמִי וּבִשְׂרִי

לקט בהיר

הוא, שאם יעקב נחשב בן בחול א"כ גם רחל נחשבת לבת בחול (מהרש"א: א: יד) אמר לה זאת כדי שתחלה יביא לו ולא תחשוב שאם תנשא לו מהיה תמיד בחוסר כל, שאביה יכול ממנו כל אשר לו, גם יש סכר להפך שלא תחלה נחמה, לזה אמר לה שדוקא להליל את שלו, אבל חילה לו לרמות דרך גיבנה (ג"א: טו) שאל"כ אין הבת מגדת אלא לאמה (רא"ם: טז) וכן יחבב וישק ויביאהו אל ביתו לא היתה מחמת אהבה, שהרשע מושרש בעצמו שגאה בכושה אל הנדיק בלי שום סיבה הגם שהוא קרובו (ג"א: יז) כדי להניעם מן המכס (מ"ל: יח) פי' הרגיש מחשבותיו והתחלל לפניו שאל"כ מה מראה באצבע

אור החיים

אביה רמאי, לזה נתחכם לספר לו כל הדברים שעברוהו כדי שצדק יחדל מהרשע כשידע מה שנתחכם עד שלקח הצורה והצרכה ידע כי ערום יערים למה שיזעק, וגם הודיעו אשר עברו ממעשה האבן, חזק יגיד כי הוא גבור חילי. גם מעשה השקאת לאנו, חזק יגיד חיבתו זו והנהגתו הישרה עמוי:
יד. ויאמר לו וגו' אך עצמי וגו'. פי' עצמו ואינו עצמו כי השכיל שאינו מבחינתו שלא תדמה בבחינה כי לבן חשך ולא אור, ולזה דייק בואמרו אך עצמי למעט. ואולי שדייק בחינות שבהם ידמה אליו שהם עלם ובשר לא הנפש. עוד יכוין להשיב על מה שנתכוין להודיעו

אור בהיר

נד) ויפחד ממנו. (נד) ואם לבן לא ירמבו ירוה נחמ ממנו.

דאבוהא הוא וארי בר רבקה
הוא ורְהַטַּת וְחִוִּיַּאת דְּאָבוּהָ:
יג וְהָוּהּ כַּד שָׁמַע דְּבֶן יָת שֹׁמֵעַ
יעקב בר אחתה ורְהַט דְּקַרְמוּתָהּ
ונפף לה ונשיק לה ואעלה
לְבֵיתָהּ וַאֲשַׁתֵּי דְּבֶן יָת כַּד
פְּתַנְמִיָּא הָאֵלִין: ד וַאֲמַר לָהּ דְּבֶן

רש"י

צמחאותי, ואם אדם כשר הוא, גם אלו בן רבקה (אחותו) הכשרה (ב"ר - מילה י"ג): **ותגד לאביה**. לפי שאמה מתבייש ולא * היה לה להגיד אלא לו (ב"ה: יג) וירץ לקראתו. כסבור ממון הוא עעושיי, שהרי עבד הבית בא לכאן בעשרה גמלים טעונים (ב"ה: יח) ויחבק, כשלא ראה עמו כלום, אמר שמה זהבדים הבוא והנס בחיקו (ב"ה: יח) וינשק לו. אמר שמה מרגליות הבוא והם צפויי (ב"ה: יח) ויספר ללבן, שלא בא אלא מתוך חוסר אחריו, ושנעלו ממונו ממנוי (מ"ה: יז) **אך עצמי ובשרי**. מעתה אין

שינוי נוסחאות - מה בחו"מ

יעקב ויגל את־האבן מעל פי הבאר
וישק את־צאן לבן אחי אמוני וישק
יעקב לרחל וישא את־קלו ויבך:
יב ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא

לקט בהיר

רש"י

הפקק" מעל פי ללוחות (ב"ה) להודיעך שכתו גדול*: (י"א) ויבך. לפי שלפני ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה (ב"ה) ד"ה לפי שבה בידים ריקניות, אמר אליעזר עבד אבי אבא היו בידיו חמים ולמידים ומגדנות, ואני אין בידו כלום (ב"ה) לפי שדף אליפו בן עשו צמנות אביו אחריו להורגו והשיגו, ולפי שגדל אליפו בחיקו של יצחק משך ידו (ב"ה) א"ל מה אעשה לזווי של אבא, אמר לו יעקב עול מה שבידי והעני חשוב כמה (מ"ה: יז) **כי אחי אביה דוא**. קרוב לאביה, כמו (י"ג ה) אנשים אחים אהבו, ומדרש"י אס לרמאות הוא בא (גס) אלו אחיו שינוי נוסחאות - מה בחו"מ

נדה"ק חו"ש אדרבה שמה היא לו שהיה הממון כפרה על גופו ונפשו, אלא אמר לה כך שלא רצה לגלות לה האמת (מהרש"ל), ואין לומר שבה מחמת התרגשות כמו שרגיל בשקרובים נפגשים זה בזה אחר זמן רב, וכמו יוסף עם אחיו, שהלא לא ידע אותה, ולא שייך (יפ"ח): (יב) כי שם ראה והורגל אליו יראת הכבוד שהיה לכל הסביבה מיעקב, גם הושרש אלנו ממדת רחמנות שבוקנו יצחק ונחפתה לדודו צהתחננו אליו, ומה שחש לזווי של אבא לא מפני מצוה כיבוד אב, שאין כאן מצוה, אדרבה, אלא פחד שלא לקיים פקודתו (מ"ל): (יג) הולך למדרש ליישב הכפל (מ"ל), ועוד היל"ל כי "אחיה"

אור החיים

שיראוהו עושה חסד עם רחל והוא איש נכרי לזה היה מוליא מפיו טעם הדבר, צמחאות רחל אמר בת לבן אחי אמו, האאן של לבן אחי אמו, ובעת ההשקאה גם כן שבה הסיר מעליו חשד דבר, ובעת ששק לא אמר כי כבר אמר, ועוד בכיו יגיד עליו כי אחים היו. עוד יראה על דרך אומרם ז"ל (ע"ז כ"ו) האומות לא מעלין ולא מורידין, לזה אמר וישק את לאן לבן, וטעם חסד לאומים (משלי י"ד), ללד היוחס אחי אמו בשביל כבוד אמו השקא: **יב. ויגד** יעקב וגו'. פי' הגיד לה כי בחינות הקורבן שהיו לרחל, אי קורבן הגוף

אור בהיר

נד) למה כפל אחי אביה וכן רבקה.

הפסוק ויצא וכו' וילך וכו' שאם הלך מי לא ידע שיצא. ז. אומרו וילך חרנה אם כבר הלך לחרן איך אחר כך פגע במקום, עד שהוצרכו רבותינו ז"ל (חולין צא ב) לומר שאחרי היותו שם אמר עברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי וחזר לחרן ואז ויפגע וכו'. ה. אומרו ויפגע במקום שאם להורות שקפצה לו הארץ ויכל ללמדנו בבלתי אומרו לשון פגיעה, כי הלא רבים קפצה להם הארץ כאשר מנאום רבותינו ז"ל (בראשית רבה נט טו) בפסוק הרעשת ארץ פצמתה, ולא אחד בהם נאמר בו לשון פגיעה ולא דבר ריק הוא. וידוע מאמר רש"י ז"ל על זה שהוא להרכיב שני דברים תפלה וקפיצת הארץ, ולרש"י ז"ל שנעתק הו המוריה וכו' לכאן יותר היה ראוי יעתק לזו וילך להר המוריה ולא שרב יעבוד צעיר. ט. מה ענין הודיע אלהים אותנו כי בא השמש ושלח מקום מאבני המקום וששכב במקום ההוא על דרך הפשט. י. למאמרם ז"ל (חולין שם) כי בא השמש שלא בעונתו למה עשה ה' ככה ואין מעצור לה' להלינו שם באופן אחר מבלי העריב השמש שלא בעונתו. יא. מה ענין החלום הזה אשר חלם, הבא נבא אל דרך ישר בלתי מסתבך בסבכי אמירים אשר לא בשורש גזע פשט הכתובים המה. יב. מה ענין מלאכי אלהים עולים ויורדים אם עולים תחלה או יחד שתי הכתות כמאמרם ז"ל. והנה לבא אל הביאור נשאלה טוב טעם אל יציאת יעקב מארץ כנען וילך חרנה בידיעת עשו כי הולך הוא, כי הלא ידע עשו ושמע מפי יצחק אביו בברכו אותו ושלח אותו פדנה ארם, ולא פחד ורגז לאמר כי עשו אחיו יחס לבבו ופן בחרב יצא לקראתו. ולא נאמר כי בטח בצדקו או כי ידע כי בחיי אביו לא יהרגו כי הלא אמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבה סח ב) שגדל אימתו מעשו ואמר אשא עיני אל ההרים אל ההורים הם האבות ואמר מאין יבא עזרי וגם שאחרי כן זאת השיב אל לבו ואמר עזרי מעם ה' וכו'. עם כל זה לא יתור לאיש צדיק לסמוך על הנס ולהביא עצמו לידי סכנה, שהלא חכי כמעט רגע כתיב. ולכאורה היה אפשר לומר כי הן זאת כוונת אומרו ויצא וגם וילך שהיה לו לומר ללכת כי הלא אחר כך הוא אומר ויפגע וכו'. אך יאמר במה שנוכחה מאמרם ז"ל (מגילה יז א) כי בן ששים ושלוש שנה

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. ויפגע במקום וילך שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וישכב במקום ההוא. ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו (כח י"ב). ראוי לשום שכל והבין במקראות בהעיר קצת מההערות הראויות להעיר הלא המה. א. קשר אומרו ויצא יעקב וכו' אל לכת עשו אל ישמעאל, והפסיק בין ענין יעקב בענין עשו, כי זולת מה שכתב רש"י ז"ל ראוי לחפש אחר טעם שיהיה ענין אל הנוגע ליעקב. ב. כי הליכת יעקב פדנה ארם נאמר זה שלש רגלים. אחת וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם כו', שנית וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם, שלישית ויצא יעקב מבאר שבע. ג. באומרו למעלה וירא עשו כי בירך יצחק את יעקב וכו' ואחרי כן הוא אומר וירא עשו כי רעות בנות כנען וכו' והפסיק בין שני הכתובים בפסוק וישמע יעקב אל אביו ואל אמו, כי הלא יקשה למה לא גמר כל מה שראה פעם אחת, וריחק ראיותיו וישם בין הדבקים מה ששמע יעקב, ולא יתכן לומר שבכלל מה שראה עשו הוא ששמע יעקב אל אביו וכו' שאם כן למה אמר וירא פעם שנית. ועוד כי איך ראה שוילך פדנה ואחר כך כי רעות בנות כנען, ונהפוך הוא, כי זה ראה מיד כשדבר לו אביו טרם לכת יעקב, ועוד שמה שדברה לו אמו שעשו מבקש להורגו לא יתכן ששמע עשו שאין ספק כי בסתר דברה. ד. מה צורך הודיע לנו שראה כי בירך יצחק את יעקב ושלח אותו וכו', כי אל מה שנמשך לעשו מזה שהלך אל ישמעאל אינו מעלה ומוריד מה שראה כי בירך כו' רק מה שרעות בנות כנען וכו'. וכן אמרו בברכו אותו הוא מיותר. וגם אומרו ויצו עליו לאמר מלבד הייתור אין מלת לאמר צודקת כלל כי אינו לאמר לזולת. ועוד שהוא הפך הסדר ושלח אותו ואחר כך ויצו עליו לאמר ומהראוי היה יהפך ויאמר ויצו עליו כו' ואחר כך ושלח אותו כו'. ה. אומרו ויצא יעקב אחר אומרו למעלה וילך פדנה ארם והלא היציאה קודמת אל הגעת מקום החפץ. ו. כפל

נתברך יעקב וארבע עשרה שנה נטמן בבית מדרשו של שם ועבר הרי שבעים ושבע, ושבע שנים עבד את לבן ברחל הרי כי בן שמונים וארבע שנה נשא אשה. הנה יראה מדבריהם כי בצאתו מבאר שבע לא החזיק צדיק דרכו לחרן רק הלך אל מקום מדרשו של שם ועבר ואחר ארבע עשרה שנה הלך חרנה, ואין זה רק כי ידע כי מיד בצאתו את העיר לא הרחיק לא ימיתנו רק אחר התרחקו מבית אביו. לכן מה עשה לגנוב דעתו עיקם עליו את הדרך והלך לו בארץ ישראל עצמה אל מדרש עבר להתחבא שם ארבע עשרה שנה. וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (שם) נטמן בבית מדרשו וכו' כי טמון מעשו היה שם ואחרי כן משם נסע חרנה אשר לא ידע עשו את עתו אשר ילך בו. וזה יתכן הוא מאמר הכתוב כי שתי נסיעות עשה אחד (י) ויצא יעקב מבאר שבע שלא היה רק יציאה מן המקום אשר עשו בו לא ללכת חרנה והוא אשר נטמן בבית שם ועבר, ואחרי כן וילך חרנה שהיתה אז הליכה לחרן בלי יציאה מבאר שבע. ואין כוונת הכתוב ללמד הגעתו לחרן שיקשה עלינו אומרו ויפגע אחר שוילך חרנה, רק עשותו שתי מסעות, א. ויצא. ב. וילך כו'. אך הדרך ישכון אור ליישב כל אשר הערנו הלא הוא כי תורתנו הקדושה תעיר לנו אזן להשמיענו כי הוא יתברך למען הציל את הצדיק מרעתו מעור פקחים ופוקח עורים. והן זאת חשבתי למשפט בכונת סמיכות הפרשה אל שלפניה ואל ענין פגיעת יעקב במקום. ובא השמש שלא בעונתו. והיות המלאכים עולים ויורדים בו וה' נצב עליו. והוא יען כי גדול כבוד הצדיק לפניו יתברך כי הוא מקיים את העולמות כלם, ואת כל מעמד שלשתן קנה בצדקתו ונתונים נתונים המה לו על עבודתו ועל משאו. והוא בשום שכל והבין מסרה אחת הלא היא כי שלשה ועיני הם במקרא, ועיני לאה רכות, ועיני ישראל כבודו, ועיני רשעים הכליגה. והענין כי הנה הורנו יתברך גודל השגחתו ושום כל מעייניו ליישר דרך הצדיק ולהרים המכשלות ולשים המעקשים למישור למען ילך לבטח דרכו ורגלו לא יגוף. והוא כי הלא ידענו כי הן זאת היתה עם עשו לכבוד את

הוריו ולשמוע בקולם כמאמרם ז"ל במסכת קדושין (לא ב) אל המשבח עצמו שכיבד את הוריו אמרו לו עדיין לא הגעת למה שהיה מכבד עשו. והנה מהדבר הלז היתה יוצאת תקלה גדולה אל יעקב וללאה, והיא כי הלא עשו שמעה אזנו ותבן לה כי רעות בנות כנען וטובות בנות לבן בעיני יצחק אביו, כי כה אמר לא תקח אשה מבנות כנען קום לך פדנה ארם וכו' וקח לך וכו' מבנות לבן אחי אמן, והנה אם כאשר שם על לבו כי רעות בנות כנען ישים גם כן כי טובות בנות לבן בעיני אביו, היה הולך אל לבן כאשר הלך אל ישמעאל ולפחות יקח הוא את הגדולה לאה ויניח את הקטנה ליעקב, ואם כה היה עושה היה נופל כריסא בבירא כי יאבד מנוס מיעקב, או לפחות ליוה אליו בדרך והוא בורח ממנו ויפגענו בחרבו הקשה כי לא ישא לו פנים כאלפז בנו, וגם ללאה יימר לה מאד כי הלא אשר היה עיני לאה רכות הלא היה מלבכות כל תפול בגורל עשו פן מהר ימהרנה הגדולה לגדול והקטנה לקטן. לכן מה עשה הוא יתברך ראה והתקין גם שניהם כאשר שם שומה בלבו כל ישית לב אל כל דברי אביו רק על מחציתה, והוא בל יפנה אל אומרו כי טובות בנות לבן רק כי רעות בנות כנען, ועל ידי כן הלך עשו אל ישמעאל ולא אל לבן, וזהו וירא עשו כי רעות בנות כנען וכו' ולכן וילך עשו אל ישמעאל וכו'. ועל ידי כן ויצא יעקב מבאר שבע. והוא כי בראות יעקב שהלך עשו אל ישמעאל ולא היה נמצא אתו בעיר או ויצא, וגם על ידי כן וילך חרנה שאלמלא כן לא היה עשו מניחו להגיע שם כאשר הניחו אליפז אשר נשאר פה בצואת אביו. והנה היה מקום לבלתי הגדיל הנס ולומר אולי לא שמע עשו מאביו חלוקת היות טובות בנות לבן רק כי רעות בנות כנען, או גם כי נאמר ששמע עלה אל רוחו הקשה כי לא מבחור בבנות לבן מבנות ישמעאל צוהו עליהן רק חזא מנייהו נקט, או שכל עיקר מאמר יצחק לא היה רק לא תקח אשה מבנות כנען, כי אם על פי דרכו שהראה לו מקום שירצו להתחתן בו מחמת הקורבה. לכן הקדים ואמר וירא עשו כי בירך יצחק את יעקב ושלח אותו פדנה ארב, לומר, לא מבלתי שמוע ששלח אותו

ביאר פרקי דריא הגהול פרק חנושה ושלשים הרד"ל פב

היה יעקב בנצחו מביא אביו . בס"ר פ"ב ומית' לה ספ"ק
 דמגלה [טו] מנזר שנתגר בן ס"ג וה' מוטמן י"ד שנה בבית
 שם ועבר זון ע"ז שנה עמד על הנאר [ר], ובאן דקאמר
 בנצחו מביא אביו , משמע שחולק ע"ז , או שקורא הינאזא מא"י
 לח"ל (דהיינו לתרן) שעת ינאזאו
 מביא ותרן אבותיו , ע"ל אות
 ע"כ : (כע) והיתה הנאר מהלכת
 לפניו כו' . אפשר דרש וינאזא מנאר
 שבע וילך חרנה , שהנאר (שעל
 שמו נקראת העיר) הלך עמו ג"כ
 משם חרנה , וכמ"ל אות כ"ז :
 (ל) מנאר שבע עד הר המוריה
 מהלך כ' ימים . לפ"ד הרמב"ן
 ר"פ חיי שרה שזויו העקדה היה
 לאברהם כשגר בבאר שבע , וכתב
 שם ויהי ציוס השלישי וירא את
 המקום , שהוא הר המוריה ,
 וייל שנתחלת יום השלישי בבקר
 כל לשם , הרי שהיה מהלך כ'
 ימים , ועמ"ל פ"ב אות י"ז
 ספ"ד : (לא) והגיע בחצי היום
 לשם . פי' להר המוריה , וכ"ה
 להדיא בלשון המאמר בערוך ערך
 מקום הגיע להר המוריה בחצי
 היום (וכנהגות המיוחסות להר"א
 מחק חביב לשם , אפשר משום
 שהוא סמוך דמ"ש והגיע בחצי
 היום , פירושו שפגה לו הארץ
 והגיע לשם בחצי יום מהלך מה
 שהיה ראוי להלך כ' ימים , וכמ"ס
 בכ"ר בן יוחנן , אבל בלשון הרמב"ן
 בפי' המורה הגי' במאמר הפר"א
 להנאזא וע"ש , ומפרש שהמקום
 הוא הר המוריה , וכד"ר ב"ר

וילינו שם וגו' ויאלכו וגו' וישחו וגו' והאל נא ולן ויטב לכו :
 (לט) עד עכשיו לא ירד השמש חמישים מעלות . בהנהגות המיוחסות
 להר"א הגיה עד עכשיו יש לשמש ירדות מעלות חמישים ,
 וכ"ה בלשון הרמב"ן , וגם בילקוט הגי' כ"ב , ואם המעלות האלו
 הן מעלות ש"ס בגלגל וכמ"ס
 דו"ר , ודאי גי' דהכא עד עכשיו
 לא ירד כו' כ' מעלות אינה נכונה
 דהא אחר לעיל צה"י היום הגיע
 לשם , אלא שנאמת אין ידוע
 לנו כמה מעלות מוסיפין לשמש
 בלשון הפר"א , ועמ"ל פ"ו אות
 י"ז : (לט) לא ירד השמש .
 אחר חצות היום שהשמש יורד
 והולך מנובה הרקיע לשפולו
 נקרא נמקרא לשון ירידה כמ"ס
 [שופטים שם] והיום רד מאד :
 (מ) ובלא עתו כל השמש נמערב .
 פי' שלא בא השמש אלא במקומו
 נמערב רק שמירה כשינונו כרנע
 (כל ל' המעלות שהיה לו לרד
 עדיון) , אבל לא שקע שם צנובה
 של דקיע , ודרש כי כל השמש
 שלא נעמו , שאלם נעונו כל
 ל"ל לכחכו שכיון שכתב וילן
 שם תמילא משמע שהשכה לו
 שם , אלא ודאי כי בא שלא
 נעונו בשביל שליון שם :
 (מא) הגיע יעקב וראה את השמש
 בא נמערב . כשאלם שהחול
 לבא מיד הכינס ללון שם ולהכין
 רכבו לילה ולקח האבנים כו' :
 (מב) י"ב אבנים . כ"ה גם בזה
 [קמוז] וע"ס פ' ויחי [רלאז] וליק
 לה מן והאבנים על שמות בני

ישאל דאמר ע"ש , וכד"ר ושה"ט מו' ז"ל פליגי בה ר"י ור"ב ,
 ור' יהודה אחר שם י"ב כשיטת הפר"א : (מג) מחבני המונח
 כו' . דרש מחבני המקום הידוע מכבר שכתוב עליו [בראשית
 כב] וירא את המקום מרחוק וגו' ויבאו אל המקום וגו' וכן שם
 את המונח : (מד) באותו מקום להדיעו כו' . בילקוט הגי' בא
 המקום להדיעו , ופי' שמוה שהמקום ההוא שהכין לשיבתו היה
 מחוץ י"ב אבנים סביבו בא להדיעו המקום כלומר הקב"ה ,
 ולפי גי' דהכא בא לבאר זה בלשון באותו מקום (מז) כפני
 כדברי הכ"ר שאמר שם שיעקב נטל י"ב אבנים לכוננו זו לדע
 אם מתחנן כו' : (מה) סולם עומד מן הארץ ועד השמים .
 אל הארץ מדלא כתיב מונח בארץ , לזה ביאר שהסולם דאי
 עומד מן הארץ כדמסיים וראשו מגיע השמימה , כי בכני דאי
 שעל הארץ תלוי כמעשהיה הצבת הסלם שהיה מיוחד הארץ עם
 השמים : (מו) ויראים פניו כו' וואמריס זה הפנים כו' . דרש
 בו מסתכלן בו , וכ"ה בתי' נחתי ומסתכלן בו , וכ"ה בחולק
 [צא] ויורדו ומסתכלן בדיוקנו של משה , ועין בכ"ר : (מז) כפני
 החיה שבכסה"כ . הייט פני אדם שגד' חיות , וכן פירש' בחולק
 [סס] (אבל המונח באגדה דהיכלות מיה אחת כו' שאומרת דרבו
 את ה' כו' , נראה שהיא מדת המ"ל פני נטר) : (מח) אלו
 עולים ואלו יורדים כו' . בתי' מלאכיא די לוו יתי' מביתי' דאביו
 סליקו למבשרא למלאכי מרומא למיתר אתון חתון כו' דאיקונין
 דילי' כבורסי יקרא כו' והא מלאכין קדישין כו' נחתן כו' , וכ"ה
 בכ"ר , ואפשר גם כאן כיוונו לכך : (מט) השכים יעקב כחד
 כו' . מפרש ש"ס וייקן יעקב כו' , מה עורא כו' , היינו בבקר
 כמ"ס אח"כ וישם יעקב בבקר ויקח כו' , וחלוס הסלם סמוך
 לבקר היה שהוא א' משלש חלומות המתקיימן חלוס של שחית
 כמ"ס ברכות [נו] : (נט) כפחד גדול . ו"ס תמלה וירא כו'
 והורו וכתבי' מה עורא כו' , ואפשר רמוז לת"ס בזה יעקב אחד
 לתרין סטרין אברהם ויחק , שהן פחד וגדול גבורה וחסד ,
 ומפס לשון פחד ולא לשון מורא שכתוב כאן , לרמוז על לשון
 כפחד אביו ויחק [בראשית לא] , ו"ס כאן תמלה וירא שהוא
 כפחד יחק , ואח"כ מה עורא שלימו דרגי' דיעקב טלל תו"ג
 ומפני

סימון בכ"ר ערמב"ן : (לכ) ופגע בו הקב"ה . שינה לשון המקרא
 שכתוב ויפגע במקום , שאינו מתיישב בלשון היה כלפי הקב"ה
 כאלו ח"ו יש לו תפיסת מקום קבוע לפגוע בו והולך נגדו , אלא
 הכונה הקב"ה פגע בו , שנמצא ונא אליו שם , וכמ"ס להלן
 קרא דככל המקום אשר אוכיר את שמי (שפי' כמו תוכיר כמ"ל
 אות ל"ה בס"ד) אבא אליך וגו' (ואולי נאמר כי גם לפי הדרשה
 הו' המקום בהקב"ה , ס"ל הדרשא דויפגע און פגיעה אלא תמלה ,
 והי' תפלה דהיינו אוכיר את שמי , נמצא במקום ההוא אליו
 הקב"ה שבא אליו לברכו) : (לג) ככ"מ שהצדיקים שם הוא נמצא
 כו' . בילקוט הגי' שהצדיקים עומדים , והיינו שעומדים לקבוע
 להם מקום להתגלותו שם וכגון בתפלה שיעקב חזר כאן להתפלל
 בהר המוריה , ופג' לגי' הספרים ככ"מ שהצדיקים שם טו' , אין
 מוכן א"כ מאי ויפגע במקום , הלא בכל הדרך היה עמו ג"כ : (לד)
 הוא נמצא עמהם . כמ"ס הנה אכני עמך וגו' (ואפשר לשון
 נמצא דנקט כאן , רמזו למ"ש [הושע י"ב] בית אל ינצאנו ושם
 ידבר וגו' שהוא המקום הזה שקראו יעקב בית אל , ועין בכ"ר
 פפ"ב) : (לה) שאף ככל המקום אשר אוכיר כו' . משמע דמפרש
 בכל המקום משם (ולא מקום מיוחד של בה"ק כד"ר) שם ,
 וכדבריהם משמע ריש' דקרא דכתיב מונח אדמה תעשה לי וגו'
 ועלי' כתיב ככל המקום אשר אוכיר את שמי , שאתן רשות
 להוכיר שמי או שאשרה שכינתי שם כפי' המפרשים שם פ"ע ,
 והיה לפ"ו פי' אוכיר את שמי כמו תוכיר שמי (עין רבי' בחיי
 ויקראנט"ו שם) בתפלה וכי"כ אבא אליך להיות נמצא עמך [ה] :
 (לו) אל הקב"ה כו' לאבול ולשחות כבד במקום הזה . כ"ה בילקוט
 ורמב"ן וכ"ל , ואפשר דרש ויפגע במקום , לשון בקשה , ודרש
 לי' שנקשה ליעקב (כאלו כתיב ויפגע בקמ"ץ הפ"ה) שיהיה שם
 במקום , והייט ללן (כד"ל בראשית כד) הו' וו' מקום לט
 ללון) : (לב) הלחם בנפולקן . הוא לשון המקרא [מלכים ב ד]
 וכרמל בנפולקו ות"י שם בלשני' , והרד"ק שם נראה רוצה לבאר
 לבוש קליפת הגרעיין , אבל כאן נראה מלשונו שפירושו מלבוש
 האדם (ויותר קרוב שהוא מן שק ותרמיל שחולטים בו עוברי
 דרכים צדה לדרך) : (למ) לאבול ולשחות שכתב כו' . כיון
 שקאבל ותעשה הואל נא ולן וכמ"ס [שופטים יט] ויאלכו וישמו

הגהות

[ר] וענינו כשנכנס יעקב במעלות שבעה ושבעה (פי' ריש שה"ט) שהעליונים נמנעו בעשירות ז' לשנעים , וע' וזה ר"פ חיי שרה [קכ"ה] ;
 [ה] ולפי' דהירקאנט"י שם שכתב אם תדע להאגליני על השם שהוא מ"ל אבא אליך ואברך ע"ש , י"ל ש"ס כאן כמ"ס
 שהצדיקים שם הוא נמצא כו' , שהוא כענין מ"ס בזהר ויחי [רמהז] ת"ח כו' רחמינו דכנס'י לגני קב"ה נשמחון
 דנדיקיא לתתא מתערי לה כו' ה"ד ודיקים ירשו ארץ כו' :
 מב

עוד יש לומר (כ) דכחצ צוזכר (וירא קיב):
רגלי חסידיו ישמור זו אשתו וכו', אם
כן וישא יעקב רגליו זו השכינה כנודע, וצוה
נחצשר כנזכר לעיל, ואחי שפיר בר' יוסי (נז)
שהי' מפנה לבו וכו' וילא קול (כו) [רקא]
אחכם ידעתי מכל משפחות וכו' יעו"ש.

* * *

← [בח] י. בפסוק וילא יעקב מבאר שצע וילך
חרבה ויפגע וגו' ויחלוס וגו' והנה
אנכי עמך וגו', (נז) והכספיקות זכרתי אחר
כך, וגם בפסוק וידר יעקב נדר לאמר אם
יחי' א-ל-הים עמדי ושמרני צדקך הנה וגו'
ושנתי בשלום אל בית אבי וכו' ה' לי
לא-ל-הים וגו' עד עשר אעשרנו לך, והקשה
הרב האלשיך:

א' מאי לאמר וכו',

ב' וכו' ה' כמסחפק נגד הכעצתו יחצרך
שאמר אם יחי' א-ל-הים עמדי וגו',

ג' אשר אנכי כולך מיותר,

ד' ונתן לי לחם לאכול כיחכן ישמרכו צדקך
ויניחהו ערום ורעב,

נועם לתולדות

(צה) רגלי חסידיו ישמור, זו אשתו
והיא השכינה, שהקב"ה שלח השכינה
לשמור לשרה, וכאן נאמר וישא יעקב
רגליו, שבזה שנשא לבו את רגליו נתבשר
שהשכינה עמו.

(צו) ר"י הי' מפנה לבו לחשוב בעניני
עולם הזה, ויצתה בת קול רק אתכם ידעתי
מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם
עונותיכם, שבצדיקים מדקדקים ביותר, והי'
בסכנה עד שחזר והרהר בדברי תורה,

ה' ושנתי בשלום דהוי לי' למימר והשנתי,
ו' וכו' ה' לי לא-ל-הים, משמע שאם לא
יעשה לו כל הדברים לא יחי' לו חס
ושלום לא-ל-הים עכ"ל, (נח)

ז' איפכה הוי לי' למימר כי איך יחכן שיהי'
שם הרחמים לא-ל-הים שהוא דין,

ח' שהוא כפל שהחיל צוה אם יחי' א-ל-הים
עמדי וכו' וחזר ואמר וכו' ה' וגו',

ט' מה דהוי הוי ולמה נכתב זה בחורכ כי
אם לומר שהוא צבוחו ועמיד גם כן כמו
צבצר כנודע שהחורה נלחי.

ונראה דעל עצמו לא ה' מסחפק כלל
כעצתתו יחצרך חלא מה שנאמר
(נט) וידר יעקב נדר הוא לאמר לדורות, ולא
על עצמו ילא, חלא על הכלל ישראל אשר צעס
יעקב יכונה ילא להחפול עליהם, וכמו שאמר
חכמינו ז"ל (בר"ע).

וגם האלשיך בפסוק הן עוד היום גדול וגו'
דקאי על ישראל בגלותו, חנה לשונו חנה
שהי' יעקב גולה ממקום בית המקדש, וירא

שצריך שיהי' תמיד אלקים עמו היינו
לחשוב תמיד בעבודת ה'.

(צז) הספיקות הם לקמן בד"ה ובוה
יובן. (ע' ער"ד).

(צח) הי' לו לומר והי' אלקים לי
להי"ה.

(צט) וידר יעקב נדר "לאמר" במדרש
לאמר לדורות, היינו שהתפלל על הדורות
הבאות שיהי' אלקים עמהם.

מי שעתיד ללצן עונותיהם של ישראל על ידי
ניחור וחרון חצלי משיח, ולמכ תדכאו ולא
תשובו מיד, ויאמרו ידענו, (ק) ויאמר השלום
עמכם ויאמרו שלום, ואם אין ציינכם שלום
איך יחי' שלום צינו לציניכם, וחלא (ר"ה יז).
למי נושא עון לעובר על פשע ואינכם עובר
על פשע, ואמרו מה שאנו צועחים בו הוא כי
הנה רחל בתו באה עם חלא, (קז) כי זכות
רחל מבכה על בני' שצבו שצבו צנים לגבולכם,
אמר להם אם על זה אתם צועחים ואינכם
שצים מאליכם (קח) הן עוד היום גדול, כי

וכנה צאר צשדה, (ק) הוא בית המקדש כמה
זלח אמר לשוח צשדה, ומשם יולא השפע
ונקרא צאר, ג' עדרי חאן הס כהנים לויים
ישראלים וכו', וגרמו העונות שהושם האבן
יך ברע על פי הבאר וכו', ונאספו שמה כל
העדרים אנשי כנסת הגדולה וכו', (יומא ט:)
ונחרב בית שני על שנאת חנם (קא) וזה שאמר
יעקב המינר צלרות ישראל, מאין באחס
מאחזה עון גליחס, והשינו מחרון, רצה לומר
מחרון איש על רעבו הוא שנאת חנם אנהנו
גוליס, (קב) ויאמר להם הידעתם חת לצן, הוא

נועם לתולדות

(קב) הידעתם את לבן בן נחור, פירשו
במדרש האם יודעים מי שעתיד ללבן
עונותיהם של ישראל, ולדרכנו עתיד ללבן
על ידי "נחור" הוא אותיות חרון, היינו
הליבוץ יהי' על ידי ניחור וחרון אף והם
חבלי משיח, ואם כן למה לכם לחכות עד
אשר ידכאו אתכם ביסורין, ולמה לא
תשיבו מיד, ויאמרו ידענו.

(קג) ויאמר השלו' לכם, היינו האם יש
שלו' להקב"ה עמכם, ויאמרו שלו', ושאל
אותם היאך אפשר להיות לכם שלו' עם
הקב"ה אם אין ביניכם שלו', חלא הקב"ה
נושא עון רק למי שהוא עובר על פשע
המוחל לחוטאים ופושעים נגדו, ואתם הרי
אינכם עוברים על פשע, שזהו הסבה שיש
ביניכם שנאת חנם.

(קד) השיבו הנה רחל בתו באה עם
הצאן, היינו שבוטחים בזכות רחל שנאמר
בה רחל מבכה על בני', שהבטיחו לה ושבו
בנים לגבולם.

(קה) הן עוד היום גדול, היינו שאם
אתם בוטחים על זאת אז עליכם לדעת אשר

(ק) באר בשדה, הכוונה על הבית
המקדש שאחז"ל שיצחק קראו שדה כנאמר
ויצא יצחק לשוח בשדה, ונקרא באר שמשם
יוצא ההשפעה לכל העולם, ושם שלשה
עדרי צאן רומז על כהנים לויים וישראלים,
ואמר הכתוב שגרמו העונות והושם אבן
גדולה על פי הבאר, אבן רומז על היצה"ר
שנקרא אבן כנאמר והסירותי לב האבן
מבשרכם, שהושם היצה"ר למנוע השפע
ונחרב הבית הראשון, ואחר כך נאספו שמה
כל העדרים, הם אנשי כנסת הגדולה
שנאספו בימי עזרא וגללו את האבן,
כאחז"ל שביקשו על היצה"ר דע"ז ונמסר
בידם, והסירו האבן גדולה מעל פי הבאר
והשקו הצאן, שחזרה השפע, אך העונות
גרמו אשר והשיבו האבן הוא היצה"ר
למקומו על פי הבאר, שנחרב הבית השני
בעון שנאת חנם.

(קא) יעקב המצטער בצרת ישראל שאל
את הכלל ישראל אחי מאין אתם, האם אתם
יודעים באיזה עון נגזר עליכם הגלות,
ויאמרו מחרן אנחנו, היינו מחרון איש על
רעהו בשנאת חנם נגרם לנו הגלות.

צאר שבע הנזכר לעיל, ואם אמנם שבו למקומם צננון בית שני, מכל מקום אחר כך וילך חרובה, שחזרו לילך בגלות צביבת החרון שצין איש לחבירו היא שנאת חנם וכמו שכתב האלשיך הנזכר לעיל.

ויפגע במקום וגו' (קו) הוא לשון תפלה, או קפילת הארץ, וזה נמשך מזה, או בעתה, או אחישנה, ועל ידי פגיעה ותפלה ותחנונים שיזכו לקפילת הדרך תשובה שיהי' לפתח, כמו שנאמר (יחזקאל לו) והסירותי את לב האבן וגו', שימחק זה ויקפץ קודם זמנו, וזו אחישנה יהי' קצר הליכת הארץ, וזו אחישנה שיקצר ימי הליכת הגלות לצוא אל הארץ מהר וחישנה.

ועל כל פנים צימי הגלות לריך לחקן הקלקול, (קיא) וכמו שכתב הרב האלשיך תורה.

נועם לתולדות

שנאת חנם וחרון אף שהי' בין אדם לחבירו ובוזה מתורצים כל הג' קושיות.

(קי) ויפגע במקום, תיבת ויפגע יש לו שני פירושים, לשון פגישה ולשון תפלה, והאחד נמשך מהאחר, כי הגאולה תהי' בעתה אם לא זכו, או אחישנה אם זכו, ועל ידי הפגיעה ותפלה ותחנונים שיבקשו מהשי"ת שמה שהובטח לעתיד והסירותי לב האבן מבשרכם יהי' לזה קפיצת הדרך לחזור בתשובה קודם הזמן, ואז יהי' זכו אחישנה, ויהי' פגישה בהארץ על ידי שקפצה הארץ, שהקב"ה ימהר ויקצר דרך ההליכה לארץ ישראל, וגם יקצר ימי הגלות ויחיש וימהר הגאולה שיהי' אחישנה.

אך (קיא) האלשיך כתב שלחקן חטא בטול תורה שגרם חורבן בית ראשון אמר זכרו

ג' וילך חרובה, אם כבר הלך לחרון איך אמר אחר כך ויפגע, (קז) ותכמינו ז"ל דרשו וכו' (חולין צא) ושאר הספיקות שהקשה הרב האלשיך יעו"ש.

וגראה דוודע כי סיבת חורבן בית ראשון על ציטול תורה כזכר צש"ס דמרים (פא.) וצש"ס דצ"מ (פה:) על מה אצדכ הארץ על עוצם את חרותי וכו', וסיבת חורבן בית שני על שנאת חנם, (קה) וכמו שאמרו צש"ס דיומא (ט:) מגורי על חרב שהיו אוכלין זה עם זה וכו', (קט) וזה שנאמר וילא יעקב כללות גלות ישראל הנקרא יעקב שיאז וגלו מארס הוא על סיבת יולחון, שהחורב נקראה צאר שנאמר (דברים א) הואיל משה צ"אר החורב הזאת, גם שקבלנו עלינו צאר החורב צאלה ושבעה, וזה שנאמר מבאר שבע שיולח הגלות הי' מבאר שבע מחמת

(סנהדרין צה.) תהי' בעתה אם לא זכו לאחישנה, לכן השקו האזן להחזיר המוני עם בתשובה וכו', והשיבו לו כי לצביו קשה עד יוסר לב האבן, (קו) וזה שאמרו לא נוכל עד אשר יאספו לעמוד כל העדרים וגללו האבן ויתן לנו לב צאר וזו והשקינו האזן מבאר מים חיים עכ"ל, ומעשה שפחה הרב פחה פתוח על דרך הנזכר לעיל יחפרש כל הפרשה על דרך זה בפרט על יעקב עצמו ובכלל על כלל ישראל הנקרא יעקב.

7 ובוזה יובן וילא יעקב מבאר שבע וילך חרובה, והספיקות:

א' למה לי וילא שכבר נאמר בפרשה הקודם וילך פדנכ ארס, אם כן קדמה ביולח, ואיך חזר כאן לכחוב וילא יעקב מבאר שבע.

ב' כפל וילא וילך, שאם הלך מי לא ידע שיא.

נועם לתולדות

עוד היום גדול, וזאת יהי' רק אחר זמן רב, דעל הכתוב אני ה' בעתה אחישנה, דרשו חז"ל זכו יהי' אחישנה להגאולה, אבל אם ח"ו לא זכו אז תהי' הגאולה רק בעתה, וזה יהי' אחר זמן רב, ולכן עצתי נכונה השקו הצאן, היינו להחזיר המוני העם בתשובה, ולכו רעו, שאז תבא ההשפעה.

(קה) אחז"ל שהיו אוכלין זה עם זה ודוקרין זה לזה בחרבות שבלשונם. וזה נאמר על בית ראשון, אבל רק אצל הנשיאים, ולהיות שיעקר שנאת חנם הי' בבית שני אולי מביא זאת למליצה)

(קט) התורה נקראת באר שבע, באר על שם הואיל משה "באר" את התורה, ושבע נקרא על שם שקבלנו עלינו התורה באלה ושבעה, ואמר ויצא יעקב הוא הכלל ישראל יצא בגלות ראשון מבאר שבע, היינו בעון ביטול תורה הנקרא באר שבע, ואחר כך חזרנו מהגלות בכנין בית שני, אבל עוד הפעם גלינו וילך חרנה, היינו שההליכה בגלות בפעם השני הי' בשביל

עוד היום גדול, וזאת יהי' רק אחר זמן רב, דעל הכתוב אני ה' בעתה אחישנה, דרשו חז"ל זכו יהי' אחישנה להגאולה, אבל אם ח"ו לא זכו אז תהי' הגאולה רק בעתה, וזה יהי' אחר זמן רב, ולכן עצתי נכונה השקו הצאן, היינו להחזיר המוני העם בתשובה, ולכו רעו, שאז תבא ההשפעה.

(קו) השיבו לא נוכל, היינו לבכיניו הוא לב האבן קשה, ולא נוכל לנצח היצה"ר עד אשר יאספו כל העדרים, וזה יהי' לעתיד, ואז יהי' וגללו את האבן ככתוב והסירותי לב האבן מבשרכם, ואז והשקינו הצאן מהבאר מים חיים.

(קז) אחז"ל שהגיע לחרון, ואמר אפשר שעברתי מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי, ויהב דעתי למיהדר וקפצה לו

אך צענין לימוד תורה יש צ' סוגים, א' הלומד לכבודו והנרנך שהוא בדחילו ורחימו דאס לא כן לא פרחא לעילא, וזה שראח בחלוס (ק"ג) סלס גימטריא סיני הלמוד חכס בעוסק בתורה נקרא סיני כדאיהא צש"ס (ברכות סד.) סיני ועוקר הרים וכו', סלס מולצ ארלח וראשו מגיע השמימה, דלרין שיגיע השמימה לימוד תורתו שיכי' בדחילו ורחימו דאז פרחא לעילא השמימה, והנה מלאכי א-לכיס עולים ויורדים בו, (קיד) כי החלמוד חכס שנקרא (מ"ק יז.) כרצ שזומה למלחך כ' נצחות אס כוונתו לעלות בו שיחטלח ויחטשא צו אז סבת ירדתו, (קטז)

לכך סמך החלוס לענין וישכב, (קטז) גם שיכי' בחחלה צבית ראשון וכו' דקאי על זכ דוקא, או יש לומר (קח) כי התורה יש צו חלק העגלה המוצב ארלח, ויש צו נסתר אשר ראשו מגיע השמימה, והחלמוד חכס שרואה לעלות בחלק הנסתר להחטשא צו זכ סינח ירדתו, (קיא) ומכל מקום והנה כ' נצ עליו על שנאמר וישכב, דפשוטו שחל לעפר נפשו אז אשכח אח דכא, ועליו כ' נצ ואמר (ק"ט) אי כ' א-לכיס [אברהם] אביך סוד רחימו של תורה ועבודה, וא-לכיס יחלק סוד דחילו, ארלח אשר אחת שוכב עליה, רלח לומר זכ השפלות שחכה שוכב ארלח, כי (עירובין נה.) לא צשמים

נועם לתולדות

בטול תורה אמר וישכ"ב במקום ההוא, ותיבת וישכב הוא שני תיבות ויש כ"ב, היינו שלמד תורה שיש בו כ"ב אותיות לתקן חטא בטול תורה.

(ק"ג) סלס בגימטריא סיני, והת"ח נקרא סיני, ואמר שהת"ח הנקרא סיני בגימטריא סלס הוא מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, היינו שלימודו צריך שיהי' באהבה ויראה, שרק באופן זה פורחת תורתו ומגיע לשמים.

(קיד) מלאכי אלקים נקראים הת"ח, ככתוב תורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, ואמר עולים ויורדים בו, היינו אם כוונתו בלימודו הוא להיות עולים להתנשא ולהתגאות או יורדים בו.

(קטז) החלוס של הסלס נסמך אצל וישכב, שרומז על לימוד התורה שיש בו כ"ב אותיות, שהתורה צריכה שתהי' ראשו מגיע השמימה לשמה, ולא להיות עולים להתגאות שאז יהיו יורדים בו.

(קטז) גם יתכן לפי שתחלה ותורכן הבית הראשון הי' בעון בטול תורה לכן הי' החלוס של עולים ויורדים בענין לימוד תורה.

(ק"ז) סלס בגימטריא סיני ורומז על התורה, ובתורה יש חלק אשר מוצב ארצה והם נגלות התורה, ויש חלק אשר ראשו מגיע השמימה והם סודות התורה, ועולים ויורדים בו הכוונה דהרצח לעסוק בסתרי תורה ככוונתו להיות עולים ומתנשאים ומתגאים או יורדים בו שזהו סבת ירדתו, כי סתרי תורה צריכים ללמוד רק לשמה.

(ק"ח) וישכב במקום ההוא, לפי פשוטו הי' בבחינת ירידה לפי שרצה להיות עולה ומתנשא בהסתרי תורה, ונעשה שוכב על העפר והי' בשפלות, נמצא דכוונתו הי' שלא לשמה, ועם כל זה נצב עליו ה' ככתוב אשכח את דכא.

(ק"ט) אנכי אלקי אברהם אביך, המורה על מדת חסד ואהבה, ואלקי יצחק, המורה

כיון לא צבסי כרוח וגו' (חולין פט.) כי אחס המ"ע לכך חשק כ' צכס, ארלח הזחל לך אחננה, כי זכ העיקר (אבות פ"ד) מאד מאד כיו שפל רוח וכמו שכתב הרמב"ם (הל' העות פ"ב הל"ג.)

והיה זרעך כעפר ארלח וגו', (ק"ט) ולא אמר ככוכבי, כי כאן הודיעו סינח שפלותו צגלות המר כזכ עד ארלח הוא על סינח שאין להם חיבור ואחדות כמו חול הנקרא עפר, ועל כרחק מוכח לומר כן צפ' וישלח ואחכ אמרת וגו' ושמתי זרעך כחול היס, וכקשה רש"י וחירן וכו', ולפי המזכר לעיל

נועם לתולדות

על מדת גבורה ויראה, דאלו השני מדות אהבה ויראה צריכים לתורה ועבודת ה', ואמר ארלח אשר אתה שוכב עלי', היינו מדת השפלות וענוה לך אתננה, דמדה הזו היא העיקר ללימוד התורה, שהכתוב לא בשמים הוא, דרשו חז"ל שלא תמצא תורה בגסי הרוח, וגם נאמר לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכס כי אתם המעט מכל העמים, ודרשו חז"ל שאמר הקב"ה חושקני בכס שגם בשעה שאני נותן לכם גדולה אתם ממעטים עצמכם, ומדה זו של ארלח ושפלות לך אתננה.

(ק"כ) והי' זרעך כעפר ארלח, הכוונה שהם כמו חול שאי אפשר לאחד ולחבר, והודיע לו כאן שסבת שפלותו בהגלות הוא לפי שאין ביניהם אחדות, ובזה עולה יפה מה שאמר יעקב ואתה אמרת ושמתי זרעך כחול היס, והקשה רש"י איהא אמר לו זאת, ולדרכנו האמירה כאן כעפר ארלח לא הי' הכוונה על ארלח ועפר אלא על חול

אחי שפיר [כדאיהא צש"ס (חולין פח.) ובפוסקים י"ד סי' ק"ח] (קכא) וכמוצא צמדרש איכב (א) שזר לי חוט זכ יעו"ש.

או יש לומר דאיהא צפ"צ דצרכות (יז.) נפשי כעפר לכל חכי' וכו' (קכג) וכחצו החוספות וכו' ורש"ל כחצ וכו' יעו"ש, חכ יכי' סינח עלייתן.

והנה אנכי עמך, כי השכינה עמנו חמיד → צגלות, ועל ידי זכ וכשנחיתך אל האדמה הזאת, וכמו שכתבו החוספות (קדושין לא:) (קכג) משל לעני שאבד כד חרס ואחר כך צא צח מלך ואבדכ כד זכב וכו', וכמו

שאינו מתאחר, וגם חול נקרא עפר, שמצינו לענין כיסוי הדם שנקרא עפר וכשר לכיסוי. (קכא) ביקש מחייט שיתפור מדוכה שנשברה, והשיב לו שישזור חוטים מחול ובאלו החוטים יוכל לתפור המדוכה, ופירש היפה ענף שביקש לתפור המדוכה היינו שתהי' הגאולה, והשיב לו כשישזור חוטים מחול, היינו כשיוכל לאחד הכלל ישראל שלא יהא ביניהם מריבה ומחלוקת אז תהי' הגאולה, כן אמר כאן דישאל יהיו כעפר וכחול דאינם מתאחדים כן הם במריבה זה עם זה, וזהו סבת אריכת הגלות.

(קכב) נפשי כעפר לכל תהי', פירשו התוספות מה עפר אינו מקבל כלי' לעולם כך זרעי לא יכלה, ורש"ל פירש מה עפר הכל דורסין עלי' ולבסוף היא שולטת על הכל כי הכל שב אל העפר, נמצא דמה שנמשלו לעפר היא סבת עלייתן, וזה שהבטיחו והי' זרעך כעפר ארלח.

(קכג) עני אבר כד של חרס שנפלה

ונבאר ש"ס דחולין (פ"ד) (פ"ט) ח"ר יחק מאי דכתיב (תהלים נח) האמנם אלם זק דדברון משרים שפטו בני אדם, מה אומנתו של אדם צעולם הזכ יסיס עלמו כאלם, יכול אף לדברי חורב, תלמוד לומר זק דדברון, יכול יגיס דעתו, תלמוד לומר משרים השפטו בני אדם ע"כ, וכוא תמוה.

ונראה לי דאיתא במשנה דקדושין (פ"ב) מחייח אדם עם אמו ועם צחו דקירוב צער וכו', וכבר כתבתי מזה (חיי ע' ר"ה ועוד) יעו"ש, וכעת נראה לי דיש צ' סוגים צענין חורה וחפלה, ח' דיצור, צ' הכוונה וכמחשבה, וכמו שאיתא צוהר וישלח דף קס"ע חזי (קלא) דוד מלכא אמר יהו לרצון אמרי פי וכגיון לבי, חד לקבל דרגא תתאחד וחד לקבל דרגא עלאה וכו' יעו"ש.

ובזה יובן כי כוונת המשנה ללמד אדם דעת צעסק החורה וחפלה, (קלג) שיחייח אדם עם אמו צינה עולם המחשבה צעורו

הוא השכינה שהי' עמדי בגלות, ועתה צמון בגלות יתחבר עמה שם הוי"ו ויהי' שמה (שלוס) [שליס].

וזה שאמר והאבן הזאת אשר שמתו מצבה, (קכט) כי זה שנעשה מן י"צ אצנים אבן אחד המורכב על אחדות י"צ שצעי ישראל שיהיו לאחדים, וכו' הגורם שיהי' בית שלישי בית א-לכיס משמים יהי' צנוי כנודע על כנו ומכוון צצנין שלם, וכל אשר חתן לי עשר אעשרנו לך, (קל) הוא שצט לוי (פדר"א פל"ז) שהוא עשירי, שיהיו משוררים בבית המקדש בכניסתם בעבודתן ולויים לשירן וישראל צמעמן שכם שלשה עדרי לאן הרוצנים על הצאר, וממנו ישקו העדרים מצאר מים חיים במהרה צימיו אמן נלח כלה ועד.

ובדרך פנימי נראה לי לצאר פסוקי הנזכרים לעיל אס יחי' א-לכיס עמדי וגו' עד וכו' ה' לי לא-לכיס.

נועם לתולדות

דכשלא נחשוב הארבע בכורים מהארבע אמהות נשארם שמונה אחים, ומתחילין בשמעון הוא הראשון ואחר כך חזורים לשמעון והוא התשיעי, ולוי הוא העשירי, (פדר"א פל"ז) והוא קודש לה, להיות משוררים בבית המקדש, ואז יהיו הכהנים בעבודתן ולויים בדוכנם לשירן וישראל במעמדן, והם השלשה עדרי צאן הרובצים על הבאר וממנו ישקו מבאר מים חיים.

(קלא) דהע"ה אמר יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי, שצריך להיות לרצון גם הדבור וגם הכוונה ומחשבה.

(קלב) המחשבה נקרא אמו והדבור

ועתה נתן לי לחם לחמה של חורב לאטל פנימי שיהנה הנשמה ולא להחפאר שהוא להלביש חיוני, ובגד ללבוש, שיעשה מן צד לבוש כנודע סוד חלוקה דרצון.

ואחד חיקון חטא ח' הזכיר חיקון חטא חורבן בית שני שאזכה לשו, חכ שאמר (קכז) ושצתי בשלוס היפך שנאה חנס, ועל ידי זה צאמת ושצתי בשלוס, על ידי שלם אשוב אל בית אבי לארץ הקדושה שילאו משם, ועל ידי מעלת השלוס יזכו שיהי' שמה שלם הנקרא הוי"ו א-לכיס כנודע (וזה"ק תרומה קס"א), וזה סוד (קכח) וכו' ה' לי לא-לכיס, נוסף על שם א-לכיס שהי' עמדי

נועם לתולדות

לחמה של תורה, שייסייע לי הקב"ה שהתורה יהי' לי "לאכול" הכוונה אכילה פנימית שיהי' הלימוד לשמה שהיא הנאת הנשמה, ולא ללמוד בשביל להתפאר שזה אינו לאכול שאז התורה הוא רק בחינת לבוש, ובגד ללבוש הכוונה על חלוקה דרבנן, וכל זה הוא תקון לחורבן הבית ראשון שהי' בשביל בטול תורה, ומתורץ קושיא ד' למה הי' צריך לומר נתן לי לחם לאכול.

(קכז) ושבתי "בשלו", היינו שיהי' אצלי שלו' שזהו תקון של חורבן הבית שני שהי' בשביל שנאת חנס, ועל ידי זה אזכה לשוב בשלו' אל בית אבי, היא הארץ הקדושה ארץ ישראל שהוא בית אבי שמשם יצאנו בגלות, ומתורץ קושיא ה' למה אמר ושבתי ולא והשיבני, דכי הדבר תלוי.

(קכח) והי' הוי"ו לי לאלקים, הכוונה שער עכשיו השם אלקים שהיא השכינה

שאיתא בחיקונים (ז"ח ט"ט), וישלח מלאך שהיא השכינה בגלות ועל ידי זה ויוציאנו יעו"ש צפ' החיקונים יעו"ש.

וזה שאמר (קכד) וידר יעקב נדר לאמר לדורות, אס יהי' א-לכיס עמדי, שיהי' הצעתו מיד ולדורות, ליעקב עלמו ולכלל ישראל הנקרא יעקב שיהי' השכינה עמהם בגלות, (קכט) ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך, לזה לומר גם שאני הולך בדרך לא עוב אשר יכונה להליכה והרחקה ממנו יחצרך היפך ביאה כנודע מכל מקום ושמרני, (קכו) וגם נתן לי לחם לאכול, שאזכה לסייע אחי לתקן חטא חורבן בית ראשון על ציטול חורה,

במים, אחר כך אברה שם הבת מלך כד של זהב, התחיל העני לשמוח ואמר דכשיחפשו הכד של זהב ימצאו גם הכד של חרס שלו, וזהו וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים, הכוונה השכינה הקדושה נקראת מלאך ונשתלחה בגלות עם ישראל, ועל ידי שהי' וישלח מלאך, שהשכינה עמנו בגלות על ידי זה יהי' ויוציאנו ממצרים גם אותנו ביחד עם גאולת השכינה דמיון להכד של חרס שמוצאים כשמחפשים הכד של זהב.

(קכד) לאמר לדורות, ומתורץ קושיא א' ב'.

(קכה) כשמתקרב להקב"ה נקרא ביאה, וכשמתרחק מהקב"ה נקרא הליכה, ואמר ושמרני בדרך הזה אשר אנכי "הולך" היינו גם כשאני בבחינת הולך ומתרחק מהקב"ה גם אז ישמרני ה', ומתורץ קושיא ג' למה אמר אשר אנכי הולך.

(קכו) נתן לי לחם לאכול, לחם הכוונה

בין צדיק לרשע בין עבד אלהים לאשר לא עבדו: פ יא פיי-הנה היום פא בער פתגור והיו כל-יזדים וכל-עשה רשעה קש ולהט אתם היום הפא אמר יהוה צבאות אשר לא-יעזב להם שרש וענף: כ וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ויצאתם ופשתם בעגלי

רש"י

(ט) כי הנה היום בא. יום זה לשון שמש הוא, שכן אמרו חכמים (מדרס ט): אין גיהנם לעמיד לנזף, אלא הקצ"ה מוילא חמה מנרתיקה, ורשעים נדונים זה ולדיקיס מתרפאים זה, וזה שנאמר

מצודת דוד

עובדי אלהים, הנה אז תשובו ותראו ההפרש בין צדיק לרשע: בין עובד וגוי. כפל הדבר במלות שונות: (יט) כי הנה היום בא. יום המשפט הבא יבער כתנור אש לעשות כליה ברשעים, ויהיו נוחים להשרף כקש, ולהבת אש היום הבא תלהט אותם עד אשר לא ישאר לא ישאיר להם שורש וענף, רוצה לומר לא ישאר מהם זכרון מה: (כ) וזרחה לכם. אבל לכם יראי שמי תורח שמש צדקה, רוצה לומר הצדקה שעשיתם יאיר לכם כשמש. והוא ענין משל, לומר מצות הצדקה כעצמה תשלם לכם גמול טוב: ומרפא בכנפיה. בורחתה יהיה לכם רפואה והענגו. ודימה פרישת האור וזריחתה לפרישת הכנפים, כי השמש יפרוש אורו על הארץ ככנפים הפרושות. וכן נאמר (ויאל ב ט) כשחר פרוש

רד"ק

לרשע, ולא יאמרו עוד כל עושה רע טוב בעיני ה', שוא עבוד אלהים: (יט) כי הנה יום המשפט המשיל אותו לאש כוערת, כמו שאמר למעלה (פסוק ט) כי הוא כאש מצרף: קש. כמו קש יבש יהיו, שיכלו מהרה: ולחט. כמו ותלהט מוסדי הרים (דברים לב כב): שרש וענף. כתרגומו בר ובר בר, כי הבן הראשון כמו שרש, והנולד ממנו כמו ענף: (כ) וזרחה

מדרשי חז"ל

לישראל בני הוו הזירים כמצות ואתם נוטלים שכר, שלא תאמרו על חינום אתם יגיעים, ואנו עובדים לאלהים, העזי"א עובדים לאלילים, יש לכם היום לראות מה בינם לביניכם. (ילקו"ש).
 (כ) וזרחה לכם יראי שמי וגו'. מאי דכתיב וזרחה לכם יראי שמי וכו', אלו בני אדם שהן יראין להוציא שם שמים לכסלה, "שמש צדקה ומרפא" אמר אביי: שמע מינה חרגא דיומא מסי, ופליגא דר"ל דאמר אין גיהנם לעולם הבא, אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה, שנאמר וזרחה לכם יראי

לדלא פלחו קדמוהי: יא ארי הא יומא אתא בעיר פתגורא ויהוין כל רשיעיא וכל עבדי חטאה חלשין כקשא וילחד יתהון יומא דאתי אמר יי צבאות דלא ישבוק להון בר ובר בר: כ וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ויצאתם ופשתם בעגלי

ואסותא ככנפיה ותפלוו פגעלי רבקא: כא ותדרשון רשיעין ארי יהון קטמא תחות פרסת רגליכון ביומא די אנא עבדי רבתי אמר יי צבאות: ככ אדפרו אורייתא דמשה עבדי די פקדית יתיה פחורב על כל רש"י

(כא) ועסותם. וכנשמתם, לשון מיעוץ, ודומה לו וסס עשו לדי צמוליקן (יחזקאל כג ג):

מצודת ציון

ריבוי הכשר. וכן כי תפושו כעגלה דשה (ירמיה ג יא): מרבק. כן יקרא דיר העגלים מקום שמתפטמים שם. וכן ועגלים מתוך מרבק (עמוס ו ד): כא) ועסותם. ענין מיעוץ וכתישה. וכן מעסים רמוני (ספ"ט ט טו), והוא המיץ מן הרמונים אשר יקרא כן על שם שמממכים וכותשים הרמונים להוציא המיץ: כפזת. כמו ששטחית היר נקרא

מצודת דוד

ותבואו, תתענגו בטוב ותתרכבו בכשר ושומן כעגלים המפוטמים במרבק, והוא הדיר שלהם: (כא) ועסותם רשעים. אתם תמעכו ותכתשו את הרשעים, כי הם יהיו לאפר מונה תחת כפות רגליכם ותרמסו אותם: ביום אשר אני עושה. זה יהיה ביום הגמול אשר אני מיעד אותו: (כב) זכרו תורת משה עבדי. רוצה לומר הואיל ותקבלו גמול טוב, לכן בכל דור ודור זכרו התורה שמסרה לכם משה עבדי, כי בשמירתה תקבלו הגמול:

רד"ק

ענין רבוי, וכן כי תפושו כעגלה דשה (ירמיה ג יא), ופשו פרשיו (חבקוק א ח). והוא בשקל וקמתם אלא שזה בחירק, והיה ראוי בתשלומו ויפישתם בשקל וירישתם אותה (דברים יא לא) בחירק, ובנפול עי"ן הפעל הוטלה תנועתה על פ"א הפעל. ומרבק הוא מקום שמכניסין שם העגלים לפטמם. ורבותינו ז"ל פירשו הפסוק כמשמעו על השמש, שאמרו רבותינו ז"ל (נדרים ח:) אין גיהנם לעתיד לבוא, אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, צדיקים מתרפאין בה שנאמר וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה, ורשעים נדונים בה שנאמר הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושה רשעה קש: (כא) ועסותם. ענין

מדרשי חז"ל

תורה היכן היא, אמרה לו אלהים הבין דרכה וגו'. הלך אצל ים ואמר לו אין עמדי, הלך אצל הים וא"ל אין בי שנאמר תהום אמר לא בי היא ים אמר אין עמדי, אבדון ומות אמרו באונינו שמענו שמעה, חזר ואמר לפני הקב"ה רבש"ע חפשתי בכל הארץ ולא מצאתיה, אמר לו לך אצל בן עמרם, הלך אצל משה אמר לו תורה שנתן לך הקב"ה היכן היא, אמר לו ובי מה אני שנתן לי הקב"ה תורה, אמר לו הקב"ה למשה משה בדאי אתה, אמר לפניו רבש"ע חמדה גנוזה יש לך שאתה משתעשע עמה בכל יום אני אחזיק טובה לעצמי, אמר לו הקב"ה למשה הואיל ומיעטת עצמך תקרא על שמך, שנאמר זכרו תורת משה עבדי. (שבת פט.).
 זכרו תורת משה עבדי וגו'. והלא תורת ה' היא,

תורת משה עבדי אשר צויתי אותו
 בחרב על כל ישראל חקים ומשפטים:
 כג הנה אנכי שלח לכם את אליה
 הנביא לפני בוא יום יהוה הגדול
 והנורא: כד והשיב לבבות על בנים

רש"י

(כד) והשיב לבבות. להקנייה: על ידי בנים. על ידי בנים, יאמר לנביא דרך אהבה ולרצון לכו ודערו אל

מצודת דוד

אשר צויתי אותו. ולא מלכו אמרה: על כל ישראל.
 רוצה לומר לא אותו לכד צויתי התורה, כי אם על
 כל ישראל שיקיימוה כולם, בין החוקים הם הדברים
 שלא נודע טעמן והשטן משיב עליהן, בין המשפטים

מצודת ציון

כף היד כן שטחית הרגל נקרא כף הרגל: ככ בחורב.
 הוא הר סיני: על כל ישראל. בעבור כל ישראל:
 (כג) לפני קודם: (כד) והשיב. מלשון תשובה:

והם הדברים הנודעים כטעמם: (כג) הנה אנכי שולח. רוצה לומר בזכות התורה אשלח לכם את אליהו הנביא
 לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, הוא יום הגמול: (כד) והשיב. הוא ישיב לב האבות למקום על ידי הבנים
 וכו'. כי תחית המתים יהיה על ידו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (שה"ש"ר טו). וכשיחיו בני האבות אשר הם
 חיים וקיימים בזמן ההוא, אז הבנים ההם אשר יעמדו בתחיה, יספרו לאבותם אמתת גמול הנפשי, ועל ידי
 זה ישיבם הנביא אל ה'. וכן ישיב לב הבנים על ידי אבותם העומדים בתחיה, כי הם יספרו לבניהם אמתת
 הגמול, וכזה ישיב אותם לה'. או רוצה לומר שישביב האבות עם הבנים והבנים עם האבות, כולם יחד, וכפל

רד"ק

אשר צויתי אותו בחורב. כמו שצויתיו בחורב, לא
 כדברי האומרים כי לזמן נתנה כמשמעה, וכא
 המפרש ופירשה רוחנית, וזה הפסוק תשובה להם:
 (כג) הנה אנכי שולח לכם. אף על פי שאני
 מזהירכם על תורת משה בכל דור ודור, אף על פי
 כן לטובתכם אשלח לכם את אליהו הנביא, והטעם
 שישביב נשמתו שעלתה לשמים אל גוף נברא כגופו

מדרשי חז"ל

שנאמר תורת ה' תמימה, אלא לפי שנתן נפשו עליה
 נקראת על שמו. (מכילתא).
 (כג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו'. כל
 המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות,
 מחבלו של משיח ומדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג,
 מחבלו של משיח כתיב הכא יום וכתוב התם הנה אנכי
 שולח לכם את אליה הנביא וגו'. (שבת קיח).
 בעי רב חנינא יש תחומין למעלה מעשרה או אין תחומין
 למעלה מעשרה וכו'. תא שמע הריני נזיר כיום שכן דוד
 בא, מותר לשתות יין בשבתות וימים טובים, ואסור
 לשתות יין כל ימות התול, אי אמרת בשלמא יש תחומין
 היינו דבשבתות וימים טובים מותר, אלא אי אמרת אין
 תחומין בשבתות וימים טובים אמאי מותר, שאני התם
 דאמר קרא הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו'
 והא לא אתא מאחמול, אי הכי בחול כל יומא ויומא נמי
 לישתרי דהא לא אתא אליהו מאחמול, אלא אמרינן לבייד
 הגדול אתא, הכא נמי לימא לכייד הגדול אתא. כבר

בנין ולב בניא על
 אכהתהון דלקא אתגלי
 ואשפח כל ארעא
 פחוקהא ואמחינא
 גמירא:
 ויום יהוה הגדול והנורא:
 רש"י

18

אנומיכס לחמו דרכי המקום, וכן ולב בניס על אבותם, כן שמעתי משמו של רבי מנחם. ורבותינו
 דרשוהו במסכת עדיות (מ ט) (שום שלום בעולם:

מצודת דוד

הדבר לחזק הענין: פן אבוא. רוצה לומר לזה
 אשלח את אליהו לפני בוא יום ה', כי פן כשאבוא
 אני כיום ההוא לשלם גמול ועדיין לא שבו, אכה
 את כל יושבי הארץ בחרם ואבדון, לכן אשלח
 מקודם את אליהו להשיב אותם אלי להיות נכונים לקבל הגמול הטוב:

מצודת ציון

על בנים. רוצה לומר על ידי בנים. או על הוא כמו עם:
 חרם. ענין כריתה ואבדון, כמו וחרם לא יהיה עוד
 וישבה ירושלים לבטח (זכריה ט יא):

רד"ק

כלומר האבות והבנים יחדיו: פן אבא והכיתי.
 לא יזהרו בהזהרתו יכלו ויסופו במדבר העמים, או
 לפיכך יזהירו הוא כדי שיהיו בעלי תשובה ליום
 הבא, כדי שלא יכה הארץ כולה ותהיה חרם, אשר
 הרקיע, ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד:

מדרשי חז"ל

עושים תשובה אלא מתוך צער וטילטול, ומתוך שאין
 להם מחיה, ואין עושים תשובה עד שיבוא אליהו, שנאמר
 הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא מה כתיב אחריו
 והשיב לב אבות על בנים. (מדרש שוחר טוב).

וזרחה לכם יראי שמי שמש לדקה ומרפא
 לא במקום שאין שם שמש כי אם כל כי אם
 גם בכנפיה למסחופף בכנפי התפשטותה
 ואז זימות המשיח ויאלתם כלומר לא
 תלערכו לחרוש ולזרוע ולעשות מלאכות
 הנריכות לאכול לחם כי אם ויאלת ומיד
 באלתכם מן הבית ופשתם כעגלי מרצק כי
 יהי פסת צר בארץ. או יאמר וזרחה לכם
 יראי שמי וכו' והוא כי הנה דרכו יתברך
 לעשות דקה ומשפט כמאמרו יתברך
 ושמרו דרך ה' לעשות דקה ומשפט וכן
 יעשה אז לעיויכם כי הנה יום בא בוער
 כתנור וכו' ולהט אותם היום הבא הרי
 משפט ואז וזרחה לכם יראי שמי שמש
 דקה הרי משפט ולדקה וגם תראו ענין
 מחלתי ואני ארפא כ אחד והוא כי אמחן
 לרשעים ואז תהיה לכם מרפא בכנפיה
 ואז אין לריך לומר שלא תאשמו בשמוע
 במפלת רשעים כי אם ויאלתם לראות
 ופשתם משמחת מפלתם כעגלי מרצק לכן
 מעתה אל תרחמו על הרשעים כי אם
 ועסותם רשעים כי הלא סופם הוא כי
 יהיו אפר תחת כפות רגליכם כי ילבע
 אותם היום הבא ואתם תזרחה לכם שמש
 דקה ויאלתם לראות שרפתם ותדרסו
 עליהם באופן יהיו אפר תחת כפות
 רגליכם ביום אשר אני עושה וכו'.

זכרו וגומר תחלת הענין היה אומר
 חזקו עלי דבריכם וכו' היו אומרים
 שוא עבוד וכו' ואמר כי היתה מדת הדין
 פועלת רוגז על דבריהם לולא שאז נדברו
 יראי ה' וכו' ועל ידי כן האריך להם ומזה
 נמשך הענין עד כה לומר כי הלדיקים
 אשר אינם בטובה עתה שמורים הם

לעתיד ליום אשר הוא יתברך יעשה סגלה
 ואז יראו בין לדיק לרשע כי יעשה יתברך
 משפט לרשעים וטובה גדולה ללדיקים
 אמר עתה הלא יתחמך לצבכם כי לא
 תעלרו כה לראות ולסבול טובת הרשעים
 לכן זאת עשו זכרו תורת משה עבדי שהיא
 משנה תורה המתייחסת אליו עם שהכל
 תורת ה' היא שכתוב בה תשובת שאלה זו
 שהוא ומשלם אל שוגאיו אל פניו להאבידו
 וכו' שנית אשר לייתי אותו בחורב כי הלא
 הם חקים ומשפטים כלומר כי כאשר
 מלוחי יש צהם חקים שאינם יודעים
 טעמם גם מה שאתם רואים בהנהגתי
 שאינם מציינים כמו שאתם סומכים על
 דעתי בחקים גם תסמכו על הנהגתי על
 דעתי ולא תהרירו ושמא תאמרו יראים
 אנתנו פן ביום הקץ הנזכר לא נשוב
 בתשובה כי בחיריים אנתנו ואיך יהיה
 התיקון אל תחושו כי על כן הנה אנכי
 שולח לכם את אליה הנביא לפני בא היום
 ההוא כי הוא יחזירם בתשובה באופן יבא
 הגמר טוב ולא יצלר והוא מאמר פרקי ר'
 אליעזר ר' יהודה אומר אם אין ישראל
 עושים תשובה אין נגאלין וכו' עד ואין
 ישראל עושין תשובה עד שיבא אליהו
 הנביא זכור לטוב שנאמר הנה אנכי שולח
 לכם וכו' מה כתיב אחריו והשיב לב וכו'
 ע"כ. אלא שאלה התשובה בשלום על כי →

עון זה הוא הכרוך אחר ישראל מאז נחרב
 בית שני על שנאת חנם ושמתא תאמר הלא
 טוב טוב הוא יבא אלהינו יתברך אשר
 נסתלק והוא ישיב לב אבות כו' לזה אמר
 מה שאביא את אליה ולא אבא אני הוא
 פן אבא קודם התשובה והכתי את הארץ
 חרם כענין פן אבא והכתי את הארץ

חרם. או יאמר כי הנה בית ראשון נחרב
 על ציטול תורה והשני על שנאת חנם תקנו
 שתיכן הא' זכרו תורת משה עבדי וכו'
 חקים ומשפטים ועל השנית הוא העדר
 השלום על כן הנה אנכי שולח וכו' והשיב
 לב אבות וכו' והיה זה שלום:
 תם ונשלם שלב"ע:

ישמחו השמים וישישו היושבים על ארץ:

ביום כלות משה איש האלהים נורא מאד ספרו הראשון לכל דבר שבקדושה
 מהחמשה חומשי תורה הוא בראשית שם שם לו חק דת ודין ונמוס
 לעשות כיוונים למלאכת ה' אשר כוננו ידיו ונפשו אותה ויעש מפתחות נכוחות
 להשביע בצחצחות נפש עמל בעמלה של תורה והאנשים ההולכים בחשך וילאו
 למצוא הפתח לדעת כל דבר ודבר איה מקום כבודו. הוא הדבר אשר דבר להאיר
 עיניהם במפתחותיו שם נתן את דודיו להגיד לאדם מה שיחו בכל מקום שהוא
 כי זכר את דבר קדשו בפסוקי התורה ומאמרי רז"ל ויזכרו כל מעיינות רוחב ים
 שכלו במראה מקום כל למוד ולימוד. וגם אחרי כן אשר גמרתו בלבי לבא פה
 וויניציאה כדי להדפיס כל שאר ספרי הקודש של אבא מארי זלה"ה המחבר
 וה' עזרני להדפיס כל החמשה חומשי תורה וכתובים ומגלות ושאלות ותשובות
 לא נעדר מהם עד אחד ויעצוני כליותי ללכת אחר עקבותיו בשערים המצויינים
 אל המפתחות איש איש ממלאכתו. ועתה בבוא הספר הזה אשר בו יבוא ברינה
 חשלום פירוש הנביאים ובא עד קצו קמתי אני לפתוח לדודי פתוחי חותם קדש
 לה' מאשר תשיג ידי הלא מזער היא ותחי נפשי כי השגוני עונותי ולא יכולתי
 לראות קורת רוח ושעת הכושר להשלים את חקי בכל מכל כל כאשר עד כה כי
 אם בזאת אני פותח שערי אורה לקאפיטולוש בלבד וקצת לימודים בתחילת
 ספר ישעיה יען כי וימס לבי ויהי למים ולא עצרתי כח להכנס בעובי הקורה לכל
 המלאכה לעשות אותה. ואם בעל נפש משכלת יתן אל לבו להשכיל הטיב
 בדברים אשר כתבי זה עליהם לא מסר המפתח על הזוכר לבדוק עד מקום שידו
 מגעת ובנה אצלו ציון והוא מרומים ישכון ואני בתומים אלך להחזיק את
 המועט ואשר נדרתי שלמתי ובה' בטחתי יעזרני ויסייעני להדפיס ולהשלים גם
 המאה שערי התורה עד תומם במהרה בימינו ובחינו ובחיי כל ישראל כולם
 אמן כן יאמר אהיה האל הנאמן שומר הברית והחסד לעולם:

ימהר הזמן והקץ האלהים חיים ומלך עולם
 תושלב"ע בנלכוואע"י

וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם.

(כט א)

(א) מי לא ידע שעל ידי נשיאת רגליו ילך. ואמרו ז"ל (בראשית רבה ע) שעל הבשורה טובה הקילו רגליו. ויתכן שנצטרף לכתו ללמוד תורה לבית מדרשו של שם ועבר ועל כן נשא לבו את רגליו, ומשם וילך כדרך כל אדם ארצה בני קדם. ויתכן בשום לב כי המהלך אינו נושא שתי רגליו כאחת, כי אם שנתקיים בו על כפים ישאונך וכו' כי נישאו שני רגליו מדרוך על הארץ כי מלאכיו יתברך נשאוהו. או כי היתה נפשו בו כארון שנושא את נושאו, כן יעקב אחר מראה זו היתה נפשו נושאת את נושאה הן רגליו. או אפשר כי קפצה לו הארץ ובשתי פסיעות שנשא שתי רגליו זו אחר זו הלך מבית מדרשו של שם ארצה בני קדם.

ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו. ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור ויאמרו ידענו. ויאמר להם שלום לו ויאמרו שלום והנה רחל בתו האבן עם הצאן ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו. ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים ונללו את האבן מעל פי הבאר והשקינו הצאן (כט ב).

(ד) הנה בראותו אותם רובצים על הבאר והוא לא חשב לעיכוב גלילת האבן מעל פי הבאר, חשבם למתרפים במלאכתם וכן לא יעשה, ומה גם אם היו שכירים, והיה חפץ לומר להם הן עוד היום (גדול) כמו שאמרו ז"ל (בראשית רבה ע) שהיה מוכיחם שהיו פושעים במלאכה. ועל כן לו היחל בהגיעו להוכיחם יקשה בעיניהם מאד כאמרם כי טרם בואו לגור ישפוט שפוט, על כן התחיל בדברים אחרים ואמר מאין באתם עם יודעו הדבר, כי קרוב לעיר היה. והוסיף לדבר ולומר (ה) הידעתם וכו'. ואחר כך התחיל בתוכחת מגולה הן עוד היום וכו', ולהיות שיקרה אל הרואה אנשים בלתי הגונים לשאל להם מאין באתם, כלומר אולי בעיר בלתי כשרים נתגדלתם, על כן בפתח דבריו קראם אחי כלומר אנשים כערכי, ואחר כך שאל מאין אתם לבל יחושו שעל רעתם היה שואלם.

ויאמר להם שלום לו ויאמרו שלום והנה רחל בתו באה עם הצאן (כט ו).

הנה בשבע בנות יתרו אמרו רבותינו ז"ל (שמות רבה א לח) שבקשו רועים לאונסם לולי משה שהושיען, והיה שם הטעם על העדר שלום

ליתרו שנדוהו אנשי עירו על כפרו בעבודה זרה, ובוה ירצה כי אמרו אלה לו שלום, והראיה כי והנה רחל בתו באה עם הצאן כי אם לא היה שלום לו לא היתה בוטחת בתו, ומה גם יחידית לצאת על משכנות הרועים. ואפשר שקצת חשדם שהיו מתעכבים לראות בבנות הארץ היוצאות לשאוב מים ולהשקות הצאן, ואמר הן עוד היום גדול וכו'.

וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רבצים עליה כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים והאבן גדלה על פי הבאר. ונאספו שמה כל העדרים ונללו את האבן מעל פי הבאר והשקו את הצאן והשיבו את האבן על פי הבאר למקמה. ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו. ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור ויאמרו ידענו. ויאמר להם שלום לו ויאמרו שלום והנה רחל בתו האבן עם הצאן ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו. ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים ונללו את האבן מעל פי הבאר והשקינו הצאן (כט ב).

והנה רבותינו ז"ל דרשו פסוקים אלו על דרך רמז. ואפשר גם לנו לומר רמז על שלשת הדורות בגלות שגלוינו מארצנו ומבית מקדשנו. ורמז לנו זה עתה כהיותו יעקב גולה ממקום בית המקדש, והוא וירא והנה באר בשדה הוא בית המקדש כד"א לשוח בשדה, כי הבית הקדוש ההוא היה באר נובע שפע. והנה שם שלשה עדרי צאן רובצים הם הכהנים לויים וישראלים בבית ראשון, שכלם נכללו בתואר צאן. כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים הנזכרים מהשפע הנזכר, ומה גם בשמחת בית השואבה שהיו שואבים רוח הקודש כמו שאמרו ז"ל (בראשית רבה ע ח). אך גרמו העונות והאבן הוא היצר הרע הנקרא אבן הושמה גדולה על פי הבאר ומנעה השפע מלשאוב, והוא חורבן בית ראשון. ובראות הרעה הגדולה של האבן הנזכרת כי גדולה היתה הוא היצר הרע של עבודה זרה, ועל כן ונאספו שמה כל העדרים שנית בימי עזרא, ונללו את האבן מעל פי הבאר או אנשי כנסת הגדולה שהסירו יצר הרע של עבודה זרה שהיתה אבן גדולה מן העולם מעל פי הבאר

שהיתה סותמת אותו. ואז והשקו הצאן כי חזרו להשקות להם עוד שפע מהבאר ההוא, כי נבנה בית שני והיו מושפעים בו כמאז. אך אחרי כן גרמו העונות והשיבו את האבן הוא היצר הרע למקומה על פי הבאר למנוע השפע והטוב. גם שלא היתה גדולה כבראשונה כי אם של שנאת חנם הספיקה לכך ונחרב בית שני. ויאמר להם יעקב המיצר על כל צרותינו יותר משאר האבות, כמו שאמרו ז"ל על פסוק ותבער ביעקב וכו', ועל כן נעשה כאומר לישראל

אשר בגלות החורבן השני מאין (ב) אתם מאיזה עון גליתם, והם אומרים לו מחרן מחרן איש על רעהו הוא שנאת חנם אנחנו גולים. ואמר להם הידעתם את לבן הוא מי שעתידי ללבן את עונותיכם על די ניהור וחרון חבלי משיח, ומה לכם תדכאו עצמכם ולא תשובו מיד, ויאמרו ידענו. ויאמר להם השלום לו עמכם, שאינכם שמים על לב. ויאמרו שלום, ואם אין בניכם שלום איך שלום בניכם לבינו, והלא למי נושא עון למי שעובר על פשע (מגילה כ"א א) ואינכם עוברים על פשע. לזה אומרים מה שאנו בוטחים בו הוא כי והנה רחל בתו באה עם הצאן, כי על ידי זכות רחל מככה על בניה ישוכו בנים לגבולם. ושכ ואומר להם אם על זה אתם בוטחים ואין אתם שבים מאליכם, הן עוד היום גדול הוא עת גאולתכם כי תאריך ותחרק גאולתכם כי תהיה בעתה, ולא תזכו לאם זכו אחישנה (סנהדרין צ"א א), לכן קבלו עצה והשקו צאן מעתה משפע הבאר, כי תחזירו את ההמון בתשובה ולכו רעו על ידי כן מפסת בר בארץ בלי עמל כרועה עדרו ירעה בלי יגיעת חרישה וזריעה כו'. אז משיבים כתשובת המון עם הארץ כי יאמרו אליהם ישוכו אל ה' ויקרעו לכבם, שיענו, הנה לבכנו קשה להולמו עד יוסר לב האבן הוא היצר הרע מבשרנו לעתיד, והוא ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים הם הגליות, ונללו את האבן שיסיר הוא יתברך בזכות כל העדרים את לב האבן הוא היצר הרע ויתן לנו לב כשר, אז והשקינו הצאן מבאר מים החיים שכשער השמים.

ועודנו מדבר עמם ורחל באה עם הצאן אשר לאביה כי רעה הוא (כט ט).

אמר פה אשר לאביה כי רעה היא ולא

אמר כן למעלה, הוא כי בא יתברך להורות מה רב טוב המתחבר לצדיק, כמו שאמרו ז"ל (שם ע ג ח) כי עד אשר לא בא יעקב בכית לבן לא היו ללבן לא נכסים ולא בנים זכרים, וזה יאמר עתה בבא יעקב ורחל באה עם הצאן וכו' לומר כי לא היו לאביה יותר מאלו, שנערה קטנה תרעה את כולן כי מעט היו וגם בנים לא היו לו כי הלא רועה היא, ואם היו זכרים לא היתה היא רועה.

ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי עמו ואת צאן לבן אחי אמו ויגש יעקב וינל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן אחי אמו (כט ז).

אמר כי לא לסיכת חיבת חתן שם לבו לגלול את האבן להשקות צאנה, רק למה שהיתה בת אחי אמו וגם הצאן של לבן אחי אמו. והנה אמרו רבותינו ז"ל שנטל את האבן כנטל צרור מעל פי צלוחית. ואחשוב הוא כי למעלה נאמר וגללו שהיו צריכים לגלגלה ופה נאמר לשון גילוי ויגל שהגביהה בלי לגלל אותה.

וישק יעקב לרחל וישא את קלו ויבך (כט יא). אפשר היה מעין עובדא רבבי עקיבא באשת טורנוסורפוס, שרק ובכה ושחק (עבודה זרה כ א). רק על כי מטפה סרוחה היא. ובכה על ההוא שופרא רבלי בארעא. ושחק על שהיתה עתידה לינשא לו. והנה טעם הרקיקה אין ספק לבלתי הרהר ובא לידי קרי, על כן הכניע יצרו בהזכיר לו כי מטפה סרוחה היא. ולא יחמוד יפיה בלבבו. אך זה אין צורך ליעקב שהיה יצרו כבוש תחתיו עד מאד, כמו שאמרו ז"ל (בראשית רבה עט א) שעד פ"ד שנה לא ראה קרי וטפתו ראשונה היה ראובן. אך על השנים האחרות כנגד מה ששחק רבי עקיבא היה מה שוישק לה מרוב שמחתו כי בת זוגו היתה ותנשא לו והוא חיבור הנפשות בנשיקה כנודע. ועל אשר ככה רבי עקיבא בכה יעקב כי רחל היתה יפת תואר ויפת מראה.

ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן רבקה הוא ותרץ ותגד לאביה. ויהי כשמע לבן את שמע יעקב בן אחתו וירץ לקראתו

← 7 = וְאַתָּה תִצְוֶה | אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

כ וְאַתָּה תִפְקֹד יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִסְבוּן לְךָ מִשְׁחָא וְיִתָּא דְכִיָּא
כְּתִישָׂא ? אֶנְהֵרָא ? אַדְרָקָא

לקט בהיר

רשי"ו

(כ) ואתה תצוה זך. בלי שמריס^ט, כמו ששינינו במנחות (פ"ג) מגרגרו בראש הזית וכו' (ח"ב כ"ד ז"ל): כתיב. הזיתים היו כותש במכתשת, ואינו עושהן בריחים כדי שלא יהיו* בו שמריס, ואחר שהוליא טפה ראשונה מכניסין לריחים ועושהן, והשמן השני פסול למנורה וכשר למנחות, שנאמר כתיב למאור^{י"א} שנינו וסחאת * ח"א י"ח

מקודם זך, אלא ודאי שב' דברים זיה הכתוב שהיה צעלמו יהיה זך וגם מעשיהו יהיה זך, והכי דמי, כמו ששינינו מגרגרו פי' יטול גרגרים אחדים אחת מכאן ואחת מכאן מראש האילן מקום שהשמש שלט בו היטב, וזיתים אלו יהיו שמנס זך, וגם זיתים הללו יהיו מעשיו מיוחדים לזכות, שלא יעשו אלא כתשו, וגם אחר הכתישה לא יטול אלא טפה ראשונה (ג"א: מ"א) ותיבת למאור אף למותר, שהלא כתיב להעלות נר תמיד, אלא למעוטי בא, דוקא למאור חיוב בכתיב ופסול בעתון, אבל למנחות כשר אף שמן השני והשלישי, ומיעוט זה לא בא לפסול שמן הראשון למנחות, הגם שיש סברה שגא לפסולו לפי שמן הראשון אין בו טעם מתיקות כמו בשני, ת"ל להלן (כ"ט מ"י) ועשרון סולת גלול בשמן כתיב, למדנו שכשר

אור החיים

ב. ואתה תצוה. לריך לדעת למה הוצרך לומר ואחרי אחר שעמו היה מדבר, עוד למה אמר תצוה ולא לו, עוד למה אמר לשון ליוי. ורבותיו ז"ל אמרו צוה דרשות מהם אמרו (תו"כ ס"פ אמור) אין לו אלא זירוז ללד שיש חסרון כיס, ואולי כי ללד שהדבר אינו מן המוסר לזוות ה' שדליקו נרות צבית ה' אשר ממנו תלא אורה, אשר על כן אמר למשה כי מלואו זו לא יאמרנה לישראל על פי ה' אלא הוא יצוה פירוש מפי עצמו שינהגו כבוד זה"י להביא שמן להדליק, ולזה אמר ואחרי, פירוש מלצד מה שזויתך הוסף אחת לזויתך על זה"י. ודקדק לומר תצוה ולא תדבר להלדיק דברינו אלה שזרזם הוא על הדבר שאם אמר תדבר יהיה הנשמע כי ידבר דברי ה' כסדר הרגיל לדבר מבלי לורך הזירוז, ולזה לא אמר לו שאז יהיה נשמע שיאמר כי ה' אמר אליו לזוות אלא תצוה פירוש

אור בהיר

א) שנדרק זה כשיעשו מעלמן הוא דרך כבוד, מה שאין כן שהוא צ"ה יצוה נראה שלאור הוא לריך חס ושלום. ב) ומיושב גם כן מוספת וא"ו, שחן מהמלוא שריך להדליק לריך גם כן שאחרי תצוה. ג) שתיבת תצוה צעלמו פירושו אמה לו, ומאחר שכל פירושו אמה צעלמן לו. ד) שאינו מובן לכאורה, כי לא אליו אל משה לקחו. ה) ופירושו הם יהיו העושים ואחרי תהיה המלוא. ו) שתיבת לו יאמר על פרטות ענין א', ותיבת תצוה יאמר על תמידות הלוי. ז) ופירוש הכתוב, אהן יהיה כהן ואחרי תהיה

אור החיים

י"ג) ויולכו ה' לנגיד וגו'. והגם שבארץ מלרים אמר הכתוב (לעיל ו' י"ג) ויולס אל בני ישראל ופירשנו שם שעשש מושלים צעם כאן יחד משה למלכות ישראל ואחר כך. ואולי כי לזה נכתוב מה שאמר הכתוב (לעיל ו' י"ג) ואחרי תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, ממלכת חוזר אל משה, כהנים אהרן ובניו, וגוי קדוש אלו הלויים. ואולי שירמזו באומרו תצוה על דרך אומרים ז"ל (זכר ח"א פ"ג) כי כל תלמיד חכם יש לו ניוזן מנשמת משה, ולזה רבותיו ז"ל (סוכה ל"ט). היו קוראים זה לזה משה כי הוא זה המדבר בצחינת נפש הלומדת תורה, והוא אומרו ואחרי תצוה על דרך אומרו (תהלים ז"א) כי מלאכיו יצוה לך שהוא לשון נותח ליוי לאיש ישראל הנכבדים"י, וכבר ידעת כי אין חשיבות אלא בצאלעות עסק התורה. וזכר ה' לרמוז רמז זה במלות שמן כי הוא צחינת התורה שהוא אור העולם. ועיין בפסוק שאחר זה:

וּיְקַחְו אֵלֶיךָ. טעם אומרו אליך"י יתבאר על דרך

מה שאמרו במסכת שבת דף כ"ג וזה לשונם מחוץ לפרוכת העדות עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל מאי עדות אמר רב זה נר המערבי וכו' עד כאן. והנה אמרו ז"ל (שמו"ר י"ג) ליוני הדור היו מתלוליים על משה לומר אפשר שהשכינה שורה על מעשה של משה וכו' עד כאן. הרי כי לא היו מלדיקים אפילו מישראל שהשרה שכינה במשכן וכפי זה הגם ששרחה שכינה ביום א' בניסן עם כל זה אין זה סימן לתמידות שתקבע השכינה מקומה במשכן אבל צנם נר המערבי הוא עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, והוא מאמר ה' ויקחו אליך פירוש אליך נוגע הדבר כי צוה תתחזק נביאתך שיכירו וילדיקו נביאתך שהשכינה תשרה בחוכם כשיראו נס שיעשה בשמן המנורה. ואולי כי

אור בהיר

מלך. ח) כי תיבת בני ישראל מדריגה גדולה יגיד. ט) ובי למשה היה, הלא לכבוד הקדוש בריך הוא ולמקדשו היו לוקחים. י) פירוש אחר כל מעשה המשכן שסידר בפרשת מרומה אמר ואחרי תצוה את כל אשר אמרתי לך בלון מיושב שיתלוצצו ממך, שהלא ויקחו אליך לחוק נביאתך. י"א) וכדרך שפירשנו למעלה לשון ליוי ונתחא. י"ב) פירוש להעמידו על מכונו. י"ג) זה השכינה הקדושה, כי עמו אנכי בצרה כניכול.

ציונים
 ב אריב"ל בכ"ז יום
 ויום בת קול יוצאת
 כו. שמ"ר תשא פ' מ"ח
 ע"ש איה רמזי פתחא
 א' ו' בתמונה תשא
 סימן ט"ו:

שינויי נוסחאות
 ב שאינו עוסק בתורה
 נקרא נזוף. נמו"ו
 ...בתלמוד תורה... וכו'
 כלה רמזי (ושם מי
 שאינו חזיר...) בתמונה
 נפסוק והלוחות כו'
 ושמ"ר פ"א...נזוף
 להקב"ה. גמ' כלה
 רמזי...הרי זה נזוף.

ליקוטים

משה אריב"ל בכ"ז יום
 ויום בת קול יוצאת
 מהר חורב. כי אמר
 (שם פ"ט) ה' שמת יו
 ט'. א"ר אבהו הר סיני
 שמו. ולמה נקרא שמו הר
 חורב שידה חורבה
 לעובדי גלולים בזמן מן
 חורה על שלא לנו לקבלה.
 וא"כ כ"ש מ"ו בשאין
 ישראל מקיימין מה
 שקיבלו. ולכן אמר שאין
 מהר חורב. והנה דברנו
 זה רב ההמון פורשים מן
 המורה על ידי טענות
 טרדה הפרנסה. אבל
 נחמה הלא זה היה גם
 טענות עובדי גלולים בעת
 מן חורה שלא קיבלו את
 המורה. יען כי הימה
 המנחמת לפרנסתם אסור
 הליתה ודומה כמ"ש
 במדרשים. וא"כ כשישראל
 ענו ואמרו פה אחד נעשה
 ושמע הלא קיבלו אף אם
 חזק להם לפרנסה. וא"כ
 אף יענו המלה הימור
 גדולה נגד כולם כשכל
 הפרנסה. לכן קראוהו
 חורב ככאן: משנה
מעלבונה של תורה
שכ"ז מי שאינו עוסק
בתורה נקרא נזוף.
 הכונה כמו אם איש נליעל
 יבייש איש חכם וליק
 ויקרא אותו נזב רוח בני
 כל אף כי ההמון כולם
 יכירו וידעו כי שקר ענה
 צהכס והחכם ג"כ ידע
 שאין מי שאמין להבליעל
 וא"כ לא נחבייש החכם
 כלל. הימין שא"ל הלא
 החכם לא קיבל כלל ציון
 מזה ולאח לא יגיע עושה
 להבליעל מאומה. כן
 החורה נחמה אינה נגד
 ששלוט בה עליון. אף
 אוננו נשים על לבנו הלא
 לקחת אותה ממרום ולא
 נחמה לתלמידי אלו עחבים
 אותה הלא עלבון יחשיב.
 אבל נחמה אין זה העליון
 רק לענין זה שהעושה כן
 ראי לעושה גדול והוא
 הבלעל ונקרא מוזף ח"ש
 מעלבוניה של חורה שכל

מהצרכה. ח"ש ולא עוד כלומר לא כלצד זוכה לאותן
 הדברים שהזכיר אלא שהוא צאופן מהמדרגה שהעולם
 כמעט הוא די לו בלא פחות ולא יותר כי כל הנמצאות
 הכרחיות לו אם למוזן אם לרפואה ולמלבוש ומנוחה
 ולשאר הדברים. נקרא ריע. לפי
 שאינו מפריד רעיוניו ממנו
 יתנך ואף בהשתמשו בעיניים
 הגופיים במאכל ומשגל והוא
 מלשון נחמה לרעי זהו פירוש
 ככל עת אהוב הריע כי מי
 שהוא ריע כל העמות שוות אליו
 לאהוב את רעו ולעולם כל
 רעיוניו הם זו ולכן איש ואשמו
 נקראים רעים אהובים לפי
 שהאיש לא יחשוב רק באשמו
 ולא יפחה לבו על אשה זולמה

ב אמר רבי יהושע בן לוי, בכל
יום ניום בת קול יוצאת מהר
חורב^ל ומכרות ואומרת, אוי
להם לבריות מעלבונה של
תורה^ל, שפך מי שאינו עוסק
בתורה^ל, נקרא נזוף^ל, שנאמר
(משלי י"א), נזם זהב באף חזיר^ל,
אשה יפה וסרת טעם^ל. ואומר^ל

ב מעלבונה של תורה. מעלבון שעלצין את החורה
 שהיא עלובה על שאין לה עוסקין: נזוף. מנודה. כמו
 [בראשית לו] ויגער בו אביו, מתרגמין ונוף ביה אבוהי.
 [ג"א, נויפת חכמים מנודה]: נזם זהב באף חזיר.
 שאינו משמרו אלא הולך וזנר
 באשפה וממאים. כן תלמיד
 חכם שחסר מטעמים של חורה
 הוא מאוס כמנודה הזה. [ג"א,
 אשה יפה וסרת טעם, כלומר,
 מכנה הנריות בלשון נקבה, אשה
 יפה שהוא סר דבריו מטעמים
 של חורה דומה לזם של זהב
 שנחון בחוטמו של חזיר שבני
 אדם גדלים ממנו, אלמא
 כמנודה קרי ליה קראל]:

והיא גם היא לא מחשוב רק זו ולא תמן עיניה באחר ואין כן משמעות מלת חזר או שותף. ומבשרתו ענוה
 ויראה. לרמז שהיו בקנין לו ולא יהיו קלי ההפירה ועוד שיאותו לו ולא יחזיקוהו כיהיר כי יש מתנהג בענוה
 והוא רמזי אבל העוסק בחורה לשמה מלבושמו לבוש הענוה ויאות לו על דרך דק לבשמי וילבשני. ומבשרתו.
 שהיה מוכשר ומוכן להיות לדיק וכו' עכ"ל. והר"י בר שלמה ז"ל כתב אהוב את המקום כי בלימוד החורה יכיר
 צוראו ויאהבנו אהוב את הנריות וקשה בעיניו כשרואה בני אדם נוטים מן המוסר ומלמדן ספר ומקרבן לתורה
 וכל זה מהאבתו אותם שחמיד משים נגד עיניו ואהבת לרעך כמוך משמח את המקום ע"ד אשרי שעמלו בחורה
 ועושה נחם רוח ליוצרו כי השי"ת חפץ שהיו כל העולם לדיקים כדכתיב מי יתן והיה לבצם זה להם וכתיב ישמח
 ה' במעשיו ובהפך זה נאמר וימעבד אל לבו ואז"ל ישמח אביך ואמך אביך זה הקב"ה שנאמר הלווא הוא אביך
 קנך ואמך זו תורה שנאמר כ"א לבנה חקרא. משמח את הבריות. שנאמר ברבות לדיקים ישמח העם לפי
 שלומדין ונהנין מחכמתו. ומבשרתו ענוה. בתחלה ומיד שילבש לבוש הענוה ילבש לבוש היראה כמ"ש הכתוב
 עקב ענוה יראת ה' ויראה מציאתו לדי חורה שנאמר ראשית חכמה יראת ה' הרי שכל מי שיש בו חורה יש בו מדות
 הללו. ומבשרתו להיות צדיק. זה המהלך בחומו ואינו עושה עול. חסיד זה העושה מעשה לפני משורת הדין
 ונאמן זה שאינו מדבר כזב ולא ימלא צפיו לשון מרמה והוא נאמן רוח לכסות סמרי החורה וכן כתוב במשה ע"ה
 בכל צימי נאמן הוא. וכתב הרב רבי ישראל ז"ל או יהיה ישר בדרך ארץ נאמן צמון או יהיה נאמן קיים באמונתו
 ית' ובטחונו בו כמו ימד המקובע במקום נאמן. ומרחקתו מן החטא. כי לימוד החורה מסיר מלב לומדיה מחשבות
 רעות והרהורים רעים ולא יחטא כמו שאז"ל אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש וכו'. ועוד כי לא יבא לאכול
 מאכלות אסורות וכיוצא בזה. ומקרבתי לידי זכות. כי כל עסקיו יהיו במצות ושכרו וזכותו יהיה גדול. ונותנת לו
 מלכות ומבשרתה. כי אין לך מלכות גדולה מהמורה וכן אז"ל תלמידי חכמים נקראים מלכים מאן מלכי רבנן. ומגדלין
 לו רזי תורה. דכתיב ונביא לבב חכמה וכתיב דניאל וכל רז לא אנס לך. ונעשה כמעין שאינו פוסק. החורה נמשלה
 למים מהמעין דכתיב נחל נוצע מקור חכמה. והוי צנוע. דכתיב והנעע לכת עם אלהיך. וארך רוח. שלא

י כ י ן תפארת ישראל
 המשמח ביום שזאפו ללכלכו באשפתות: זו האדם חלש כאשר
 שאין לה רק מה שיתן לה בעלה. ויותר מזה, חלשים הם ישראל,
 סיהרא לית לה מדגרמה כלום, דכל מקריהם חלי בהשגחתו ית'.
 ויותר מזה חלשים הם הח"מ, כמ"ש דה"ק נקרא מושיה שמשח
 כמו של אדם [פנהדרין כ"ו ב]. וכ"כ אמרו, אליהם אישים אקרא, אלו
 ח"מ שדומין לנשים חלשות [יומא ד"ע ע"א]. לכן כשיסיר הקב"ה ח"ו
 השגחתו הפרטיה מהם, א"א שיעבד להם בעולמם, וכן ראוי להם,
 מדהן כאשה יפה נחם שכל שחננס ה'. אבל השכל שלהם הוא בלי
 טעם וריח, מדאין משמחין בו כראוי. ודוגמתו הוא כהאשה היפה
 שאמרנו שבעלה נתן לה כחשיטין אבל מדהיא סוכלת אינה שומרתן
 כראוי, היא נגערת מבעלה, כמו שגוערין לחזיר הנוצר באשפה, עם
 טבעת והב שחוטמו. וכ"כ יגערו משמים בני שחננוהו משמים
 בשכל ובלב דק, ואעפ"כ ילך חושה, והרע שיקרא לו היא הגערה
 להקילו משנת אולמו, כחבוב היספאניע שיניח הרופא על אבר ממ
 להעיר בו רוח חיים. וכ"כ כל המחלה אשר שמתי במצרים, שהיא
 לעושה, לא אשים עליך, רק יסורך הוא לבעבור כי אני ד' רופאין
 להבריאך: חא וא"מ עכ"פ לא הפסיד עי"ו דענדא בהפיקרא ניחא

יכעוס כי כעס זו
 רוח כענין שאמרו
 אינם מתקצבים צ
 דברי תורה אינם
 עלמנו. ומגדלתו ו
 הכחוב סלסלה ו
 לראשך וגו' עכ"ל.
 זאת באה להתרות
 ראוי שישמעו או
 שהענין הוא דרך
 שהוא הר סיני וש
 ולילה א"כ כשי
 שיחשוב האדם כא
 להם לבריות מעלב
 שהחורה מאז היו
 הכחוב ואהיה אל
 ואמרו חנה הודך
 והשליך משמים ל
 צהייתה חלק לבן
 החורה סובלת או
 היה רזון קונה
 אותה בקרן זוית ו
 השי"ת יחבב עלב
 ואמר שכל מי שו
 ואמר מלת שכל ל
 עוסק בחורה נק
 והציא ראייה מן
 אשה יפה וסרת
 טעם אל נוס הזה
 בעצמו דבר חשו
 ממאסו באשפה כ
 ודמיון אל נשמת
 שנקראת אשה י
 ונעימה במעשיה
 כלומר שפרה מלל
 ומאוס והטעם לו
 המלוה בהיותו
 שמסיים אותה מ
 רעה אחרת שנמ
 עול הגלות ושעו
 אלהים המה והמי
 מעשה אלהים על
 חרות אלא חירות
 בחורה והטעם כי
 דקדושה ובהיות ז
 אין שום צריה יכ
 אחכפיין ליה ולא
 דכתיב על מה אב
 שכ"ז מי שעוסק
 וממתנה נח"י"א
 הוא עוסק בחורה
 כאשר יעסוק האז
 ית' והוא דבק ו
 הדבקים בה' אלה

ציונים

אל תקרא חרות אלא חירות. עירובין נ"ד ע"א ש"מ"ר משא פמ"א וק"ר פ' מלווה פ"ח נמד"ר נשא פ"י שה"ר פ' ח' י"ד פד"א פק מ"ו מנא דבי אליהו זוטא פ"ד: הרי זה מתעלה. עירובין נ"ד ע"א: ג הלומד מחבירו פרק אחד. ע"י ג"מ ל"ג ע"א מ"י פ"ה מה' ת"ת ה"ט סמ"ג עשין י"ב טו"ש ע"ד סתמן רמ"ב סעיף ל':

שינויי נוסחאות חרות (ע"י הלוחות). כלה רנמי ליהא. אלא מי שעוסק בת"ת. כלה רנמי שעוסק בתורה... וכל מי שעוסק בתורה (תורה). כד"ג ונמשכ"ב שכל... ולתא וכן לתא נחמו"ו (וס וכל העוסק...). כלה רנמי וכל הלמד בת"ת ולתא. ומנח"א"א במות נחמו"ו... במות ואם הגיס דעתו הקב"ה משפילו ש"ו ומבמות הגי. ג הלומד. כד"ג ונחמו"ו והלומד. כלה רנמי וכל הלמד. או פסוק אחד או (דבור אחד) אפי' אות אחת צריך. כד"ג ונמשכ"ב לתא. נחמו"ו או פסוק אחד או אפילו דבר אחד צריך. כלה רנמי ואפילו פסוק א' אפילו אות אחת קטנה(?) צריך כתי"מ... או פסוק אחד צריך והוא לתא. לנהוג בו. כסוד ענ"י לנהג. ה"ה נפמ"ח וא"ת כ"ן.

הג' וחי' הרש"ש ג שכן מציינו בדרך מלך ישראל שלא למד מאחייתו אלא ב' דברים. עפש"י והנה מצינו בסוטה (ג). דלמד ממנו שומר למנוע שם אספסא כו'. חה י"ל ע"פ מש"כ נכות (יא). כס"ד ע"ש. אכל מצינו נמ"ר נמדבר פ"ד שלמד ממנו שהלויס צריך לשמח הארון על הכסף.

אדם כלדיק כרשע אך הוא והוא ההרגשה לא תהיה רק לנלתי עוסק בתורה מדיר וע"כ הוסיף מלת להם שהיה לו לומר אי לבריות מעלבוניה של תורה וכו' אך הוסיף מלת להם לרמוז אל הכוונה הזאת כאלו אמר שהאוי היה להם מלמד ולא מלד האוי בעצמו כי איננו אוי לפי האמת רק הוא או להם מלד שהם מרגישים הרע שאם היו עסוקים בתורה מדיר לא היה או לדרבה היה לששון ולשמחה על דרך שאח"ל עושים מזהבה ושמיים ציטורין וכו' וביאר למה יתחייב להם האוי וההרגשה מפני העדר העסק בתורה. כלאומרו שכל מי שאינו עוסק בתורה מדיר נקרא מוץ וכו' יראה להיות שהנלתי עוסק בתורה הוא מרוחק ממנו יתברך ובהיותו מרוחק ממנו הנה הוא נוטה אל המושגות וצכן מרגיש הדברים הגשמיים בהעדרם כי כל זמן היומו דבק עמו ית' הוא רוחני אלהי בלתי מרגיש המושגות והדברים אשר להם תלוים בחומר וביאר איך הוא מוץ שנאמר נוס זהב וגו' כמו שאמר והוסיף וביאר הענין יותר באומרו ואומר והלוחות מעשה אלהים המה וגו' אל תקרי חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא העוסק בתורה רוצה לומר שהעוסק בתורה הוא בן חורין מהמערכה שאינו משועבד לה כמו שהם הנוטים אל המושגות ונמשכים אחר הדברים הגשמיים כזכר והוא שהמערכה לא חוכל לו כי כל הרע הנמשך ממנה אינו נחשב בעיניו למאומה ואינו מרגיש אותו כמדובר וע"כ אמר שאין לך בן חורין אלא העוסק בתורה יראה כי עם היות שיש אופן אחר מהחירות בין האנשים כמו שהוא החירות אשר למלכים ולשרים שאין אדון ומושל עליהם גדול מהם וכן כל המושפע מהמערכה בריבוי העובות החילונית הנה עם כל העובות ההם הם יראים לאדם פתאום לעת ממוט רגלם וע"כ אין טובתם שלמה. אמנם החירות אשר לשלמים וביחוד העוסקים בתורה הוא קיים וננחי לעד בלתי יראים מהפסדו ומהשעבוד לעולם כי אף אם יצאו על השלם כל המאורעות הרעות הממרגשות לזא בעולם לא יתפעל מהם ולא יירא מפניהם ע"כ אמר בלשון שלילה שאין שום אחד מאישי המין האנושי שיקרא בן חורין באמת וצממים אלא העוסק בתורה להיותו בלתי מרגיש המקרים הרעים כאמור. וביאר הטעם למה יהיה בן חורין מהמערכה העוסק בתורה באומרו שכל מי שעוסק בתורה הרי זה ממעלה וכו' יראה לפי שהעוסק בתורה הוא ממעלה ומתדבק בו יתברך ואינו מתפעל מהדברים הגשמיים להיותו ממעלה על המערכה ומתדבק בו יתברך והביא ראייה מהפסוק וממדבר מתנה וגו' על הדרך שביארנוהו למעלה עכ"ל. והחסיד ז"ל כתב ואומר והלוחות מעשה אלהים המה הרי זה הפסוק לגלות חרפת מי שאינו עוסק ממתי טעמי.

הא' שזאת התורה מאת ה' מן השמים עד שאפי' הלוחות והמכתב הוא יד ה' ואינו מעלה בכל המעלות כלם כו' וצ"ל ספק המהרשל ממנה גנאי גדול הוא לו כאלו מצוה למלך. והב' שמי שיוכל להיות בן חורין בטורח מועט ואינו רוצה לטרוח צודאי יש לומר כי ממשפחות עבדים הוא ובהפקירא נוחא ליה ולא היה בן חכמים בן מלכי קדם היה ממנוץ צו אור האדנות והיה משתדל להוציאו מן הכח אל הפועל הוא אומרו אחריו שאין לך בן חורין אלא העוסק בתורה רוצה לומר שהעוסק בתורה הוא בן חורין מהמערכה שאינו משועבד לה כמו שהם הנוטים אל המושגות ונמשכים אחר הדברים הגשמיים כזכר והוא שהמערכה לא חוכל לו כי כל הרע הנמשך ממנה אינו נחשב בעיניו למאומה ואינו מרגיש אותו כמדובר וע"כ אמר שאין לך בן חורין אלא העוסק בתורה יראה כי עם היות שיש אופן אחר מהחירות בין האנשים כמו שהוא החירות אשר למלכים ולשרים שאין אדון ומושל עליהם גדול מהם וכן כל המושפע מהמערכה בריבוי העובות החילונית הנה עם כל העובות ההם הם יראים לאדם פתאום לעת ממוט רגלם וע"כ אין טובתם שלמה. אמנם החירות אשר לשלמים וביחוד העוסקים בתורה הוא קיים וננחי לעד בלתי יראים מהפסדו ומהשעבוד לעולם כי אף אם יצאו על השלם כל המאורעות הרעות הממרגשות לזא בעולם לא יתפעל מהם ולא יירא מפניהם ע"כ אמר בלשון שלילה שאין שום אחד מאישי המין האנושי שיקרא בן חורין באמת וצממים אלא העוסק בתורה להיותו בלתי מרגיש המקרים הרעים כאמור. וביאר הטעם למה יהיה בן חורין מהמערכה העוסק בתורה באומרו שכל מי שעוסק בתורה הרי זה ממעלה וכו' יראה לפי שהעוסק בתורה הוא ממעלה ומתדבק בו יתברך ואינו מתפעל מהדברים הגשמיים להיותו ממעלה על המערכה ומתדבק בו יתברך והביא ראייה מהפסוק וממדבר מתנה וגו' על הדרך שביארנוהו למעלה עכ"ל. והחסיד ז"ל כתב ואומר והלוחות מעשה אלהים המה הרי זה הפסוק לגלות חרפת מי שאינו עוסק ממתי טעמי.

שאיין לך בן חורין. לפי שצני אדם מכבדין ומשמשיין לפניו. ומי שאינו עוסק בה מתרחקין ממנו אלמא כמנוהה הוא: וממתנה נחליא. למעלה מן הפסוק הזה כתיב וממדבר מתנה וממתנה נחליאל, [עירובין נד: נדרים נה.]. כיון שניתנה להם תורה במתנה, נחלו אל, כלומר הביאם בחלקו, וכיון שחלקו אל, עולים לגדולה, שנאמר ומנחליאל נמות: ג או דבר אחר. של אל תקרא חרות אלא חירות.

שאיין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה. וכל מי שעוסק בתורה (תדיר), הרי זה מתעלה. שנאמר (במדבר כא י"ט), וממתנה נחליאל, ומנחליאל במות: ג הלומד מחבירו פרק אחד. או הלכה אחת, או פסוק אחד, או דבור אחד, או אפלו אות אחת, צריך לנהג בו כבוד, שכן מציינו בדרך מלך ישראל, שלא למד מאחייתו אלא

הוא רוחני אלהי בלתי מרגיש המושגות והדברים אשר להם תלוים בחומר וביאר איך הוא מוץ שנאמר נוס זהב וגו' כמו שאמר והוסיף וביאר הענין יותר באומרו ואומר והלוחות מעשה אלהים המה וגו' אל תקרי חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא העוסק בתורה רוצה לומר שהעוסק בתורה הוא בן חורין מהמערכה שאינו משועבד לה כמו שהם הנוטים אל המושגות ונמשכים אחר הדברים הגשמיים כזכר והוא שהמערכה לא חוכל לו כי כל הרע הנמשך ממנה אינו נחשב בעיניו למאומה ואינו מרגיש אותו כמדובר וע"כ אמר שאין לך בן חורין אלא העוסק בתורה יראה כי עם היות שיש אופן אחר מהחירות בין האנשים כמו שהוא החירות אשר למלכים ולשרים שאין אדון ומושל עליהם גדול מהם וכן כל המושפע מהמערכה בריבוי העובות החילונית הנה עם כל העובות ההם הם יראים לאדם פתאום לעת ממוט רגלם וע"כ אין טובתם שלמה. אמנם החירות אשר לשלמים וביחוד העוסקים בתורה הוא קיים וננחי לעד בלתי יראים מהפסדו ומהשעבוד לעולם כי אף אם יצאו על השלם כל המאורעות הרעות הממרגשות לזא בעולם לא יתפעל מהם ולא יירא מפניהם ע"כ אמר בלשון שלילה שאין שום אחד מאישי המין האנושי שיקרא בן חורין באמת וצממים אלא העוסק בתורה להיותו בלתי מרגיש המקרים הרעים כאמור. וביאר הטעם למה יהיה בן חורין מהמערכה העוסק בתורה באומרו שכל מי שעוסק בתורה הרי זה ממעלה וכו' יראה לפי שהעוסק בתורה הוא ממעלה ומתדבק בו יתברך ואינו מתפעל מהדברים הגשמיים להיותו ממעלה על המערכה ומתדבק בו יתברך והביא ראייה מהפסוק וממדבר מתנה וגו' על הדרך שביארנוהו למעלה עכ"ל. והחסיד ז"ל כתב ואומר והלוחות מעשה אלהים המה הרי זה הפסוק לגלות חרפת מי שאינו עוסק ממתי טעמי.

תפארת ישראל

וכו', ר"ל אפילו אין לו שכל גדול: וזה י"ל אם משתמש בחכמתו שהיה לו למחנה מה, לתורה ולמע"ע, אז יהיה נחלי אל, וכהו ה' שינחל חזק אלהים, יותר מאשר יכול לקוות מטבעו. ועי"ז יתעלה שוב לבמות גבעות עולם: וזו שיש בו כמה הלכות: וזו שיש בו כמה דברים: וזו שצמטנה או במקרא, כגון ויו מוסף על ענין ראשון, בחולות בחולות (כמות כ"ט ב' וכו' מהו: וזו מימי ראייה שלא תאמר דה דוקא בקטן שלומד מגדול להכי קאמר שן מצינו וכו': ודמע"ה היה גדול בתורה ומופלא שנסנהדרין, דהרי הלכה כמותו בכל מקום, כמ"ש חו"ל מדכתיב צו וה' עמו [פסוקין צ"ג ב'] ואפ"ה קרא לאחייתו רבו, א"כ אפילו גדול שלומד מקטן חייב גמור ולא חסדות הוא שיקראנו רבו, דאל"כ לא היה

יהיה להיות בן חורין ולא יטרטרו למשוך תמיד בעול הזהב של מה"ק לעסוק בה תמיד, ולצמצם התאזה במחג ורסן של מנוחיה. על זה קאמר ואומר וכו': וזו דכה השכל שבאדם הוא דוגמת הלוח, והשתמשו בו לתורה הוא דוגמת הכתב. וכשיהיו שניהן כראוי, אז מעשה אלהים הנה, והושאן הוא בן חורין. אבל רק בהכנת תלוי החירות, דהרי אכל הכתב כתיב מלת חירות, לרמוז החירות: וזו שרק הוא אינו משתעבד וגם אינו משועבד להגופניות, חלף החירות, שנפשו אינה משועבדת לתאות הגופני, וזה לצד חירות האמיתית ולא כשתאומר משומר ונפשו משועבדת לתאזה: וזו שלא תאמר לאו כל אדם זוכה לכתר תורה, רק כשיש לו תרמי, שיש לו שכל גדול ושישתמש בו בתורה, ע"ז קאמר שכל העוסק

חורין ופירש אי יהודה אשריך 5 נקראים כן מלשון ע"כ. והוא נכון ו ישראל צהר סיני כהניס וגוי קדוש אוחו לפועל ע"י והוא משל הנס ימצאהו אדם לא והבן זה ושימחו היא כחמיכת זכ המחזיקין בה יי לסגולת מלכים וי לי וגו'. והלוח שאם יעשה הדבר בפועל יהיה אב נמרץ יורה על ה שהש"י צא למע פלאים עזומים כתבו ראייה כי שיעשה השי"ת ומגדלתו וכו' ו וממתנה וגו' ענ חורב ולא אמר עוסקים בתורה ושממה ולכן נקר ז"ל כתב בכל יום כפי הדרך המקו שמעו צייני ואמ שאינו רוצה בחוג היה במעמד הר היו במעמד הר שנאמר נוס זהב מדבר בני שאינו שלא לשמה וע"י ואמר באף חזיר לשמה. וגם דמי שהננס אע"פ שן החזיר כמו שאמא כן הוא האיש הו לשמה צא לשמה נז"ף הוא נוטריני סרחון שריחה מו להבין ראשונה או מי שלימדו חזני מחזירו ולא אמנו מכל אדם ועוד ו לימא הלומד מחו המשנה חלוקות צריכות כפול ואו בנדון דידן שאני כדי שנאמר שה להשמיענו חלוקו ולימא הכי הלומי

אין אנו שותפים לצער, אבל זאת נדע: שלא המקלות הועילו כאן... ועוד נדע, שכך הדבר בכל עסק ופרנסה: אנו עושים את ההשתדלות, אבל לא היא המועילה. ולרוב באה הישועה ממקום אחר לגמרי, בלתי צפוי בעליל! הפרנסה בידי שמים היא, ואם נרבה בשיעורי תורה נמשוך עלינו ברכת שמים

האבן והגל

"ויאמר יעקב לאחיו, ליקטו אבנים"³⁸. ופירש רש"י: "הם בניו, שהיו לו אחים. ניגשים אליו לצרה ולמלחמה". ורבנו יוסף חיים זצ"ל³⁹ עמד על כך שבתחילה לקח יעקב אבן והרימה מצבה, ולאחר מכן הורה לבניו ללקט אבנים, לצרפן לאבן הגדולה שהקים ולכונן גל אבנים. מה הרמז בכך, ומה ביקש ללמדנו. ומדוע ציינה זאת התורה לדורות, איזה לקח ביקשה שנפיק? יעוין שם בתשובתו, ואף אנו נענה חלקנו.

כלל ישראל קרוי "אבן", ככתוב: "משם רועה אבן ישראל"⁴⁰, וכבר דרשה נוטריקון: אב ובן⁴¹. יעקב אבינו הציב את האבן הגדולה, העמיד י"ב שבטי יה עדות לישראל להודות לשם ה'⁴². ואז הורה לבניו: המשיכו בדרכי, "ליקטו אבנים". הקימו משפחות של עובדי ה', שהיו חוליות בשרשרת הזהב, במורשת העוברת מאב לבניו ומסב לנכדיו ולניניו.

וכל אב המחנך בניו לתורה ולמורשת אבות, לוקט בכך אבן ומצרפה לאבן היסוד, אבן הפינה של יעקב אבינו!

ואז, כשעומד הוא בתפילה ומבקש להוושע בזכות האבות — יתערבו האבות הקדושים וימליצו עבורו לטובה, כי הורים אלו ממשיכים מורשתם!

וכח בניו מערפים לששלת החות

38. בראשית לא מ.
39. "בן איש חי" ויצא, שנה ב'.
40. בראשית מט, כד.
41. רש"י שם.
42. תהלים קכב, ד.

ויצא יעקב מבאר שבע (כח, י)

הגאון רבי אברהם הכהן זצ"ל מצפאקס שבתוניסיה מצא כאן רמז לדברי חז"ל שהגינהם שובת בשבת והרשעים אף הם נחים בו: "ויצא יעקב" — וידוע² ש"יעקב" הוא כינוי לדרגה הנמוכה שבעם ישראל, בעוד ש"ישראל" הוא כינוי לבעלי הדרגה הגבוהה. הרשעים יוצאים "מבאר" שחת ביום "שבע", היום השביעי בשבוע, "וילך חרנה", מסתלק חרון האף שהם נידונים בו בכל ימות השבוע, וגם להם יש מנוחה ביום זה!

ויצא יעקב מבאר שבע (כח, י)

כתב גאון עוזנו מרן החיד"א זצ"ל, על פי מה שאמרו חז"ל שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נוף מן השמים³. והו"ו "ויצא יעקב מבאר שבע", מי שפורש ממעיינה של תורה, שהיא כבאר מים חיים, ועובר על השבועה שהשביע הקדוש ברוך הוא את בני ישראל בהר סיני, ושהשביעו אותו לפני הוולדו לעסוק בתורה ולקיימה⁴ — אזי "וילך חרנה" רחמנא ליצלן, לחרון אף, כמו שאמרו⁵ שכל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, יסורין באים עליו!

ויצא יעקב מבאר שבע (כח, י)

פירש רבינו חיים הכהן זצ"ל מארס צובא, מגורי האר"י הקדוש זיע"א: אף על פי שיעקב נמלט על נפשו מחמת עשיו הרשע המבקש להרגו, ובדרך שללו ממנו את כל רכושו⁶, והיה צריך להיות סר וזעף, עצוב ורוגז, למרות זאת "וילך

1. סנהדרין סה ע"ב.
2. בבא מציעא לג ע"ב.
3. אבות פרק ו' מ"ג.
4. נדה ל ע"ב.
5. בברכות ה ע"א.
6. רש"י בראשית כט, יא.

ולו מי שאינו עוסק בתורה נקרא נוף

ולא אין עומדים להתפלל אלא מתוך שמחה!

ישראל כבדו שלא בדק בכוסו (בעת שלבן הכניס אה לאה) וסמך על הסימנים לבד. וגם על ידי זכות לאה ועיני רשעים תכלינה, עשו, שלא הבין דברי יצחק אבינו ע"ה. ועל ידי זה ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה בטח, דאי לאו הכי לא היה הולך לחרן, כי היה הורגו ולא היה לא נמלטה. זהו תורף דברי הרב זלה"ה.

ואני ברגליו אעבורה הבה נא אבא להבין קצת מאמרין, ודע כי עשו (בכ"י) [עם ג'] אותיותיו עולה במספר שע"ט, ובצירוף ישמעאל גימטריא "שפתים". וזהו שאמר בפשע שפתים - עשו ישמעאל - מוקש רע, שנתחברו. ועשו לקח מחלת אחר שהרכתה לונות, אף הן רוח שר המדבר נמשך אליה והולידה אגרת, ואחר זה לקחה עשו, כמו שכתבו המקובלים. וזהו מוקש רע. וזהו שאמר הכתוב על נשיו לו לאשה, לו הגונה וראויה, חלק סט"א - על נשיו - יותר מנשיו, ועליהן תהיה להרע לו לאשה כמדתו לכל רוח עושים, ומאת ה' היתה זאת שלא נסתכל בדברי אביו שצוהו ליעקב ליקח אשה מבנות לבן, ועל ידי זה ויצא מצרה צדיק ויצא יעקב וילך חרנה, וזהו סיבה שהלך לחרן, דאם היה עולה בדעתו ליקח מבנות לבן, במקום לשלוח אליפז להורג יעקב היה הולך הוא לחרן, ובדרך היה הורג ליעקב אבינו ע"ה, ולוקח לאה או רחל, ולא היה הולך יעקב לחרן. אך עתה שלח אליפז להרוג ליעקב, ואליפז ריחם עליו ולקח כל אשר לו בעד נפשו, ויחי יעקב. (פני דוד)

ואני ברגליו אעבורה הבה נא אבא להבין קצת מאמרין, ודע כי עשו (בכ"י) [עם ג'] אותיותיו עולה במספר שע"ט, ובצירוף ישמעאל גימטריא "שפתים". וזהו שאמר בפשע שפתים - עשו ישמעאל - מוקש רע, שנתחברו. ועשו לקח מחלת אחר שהרכתה לונות, אף הן רוח שר המדבר נמשך אליה והולידה אגרת, ואחר זה לקחה עשו, כמו שכתבו המקובלים. וזהו מוקש רע. וזהו שאמר הכתוב על נשיו לו לאשה, לו הגונה וראויה, חלק סט"א - על נשיו - יותר מנשיו, ועליהן תהיה להרע לו לאשה כמדתו לכל רוח עושים, ומאת ה' היתה זאת שלא נסתכל בדברי אביו שצוהו ליעקב ליקח אשה מבנות לבן, ועל ידי זה ויצא מצרה צדיק ויצא יעקב וילך חרנה, וזהו סיבה שהלך לחרן, דאם היה עולה בדעתו ליקח מבנות לבן, במקום לשלוח אליפז להורג יעקב היה הולך הוא לחרן, ובדרך היה הורג ליעקב אבינו ע"ה, ולוקח לאה או רחל, ולא היה הולך יעקב לחרן. אך עתה שלח אליפז להרוג ליעקב, ואליפז ריחם עליו ולקח כל אשר לו בעד נפשו, ויחי יעקב. (פני דוד)

י **יצא יעקב מבאר שבע.** מובא בכראשית רבה כאן בתחילת ראש הסדר, וזה לשונו, רבי שמואל בר נחמן פתח, שיר למעלות אשא עיני אל ההרים, אל ההורים, למלפני ולמעבדני. מאין יבא עזרי, אליעזר עבד אברהם אבי אבא מה כתיב ביה ויקח העבד עשרה גמלים, ואני לא נזם אחד ולא

צמיד אחד וכו'. חזר ואמר מה אנא מוביד סברי מן בריי, ח"ו וכו' עזרי מעם ה'. ואפשר כי כלפי אשר ידע אשר עשו האלהים עשה שיהיה סמו"י מן העין, ולא השגיח לדברי אביו לקחת מבנות לבן, ועל ידי זה לא הלך עשו לחרן ולא הרגו, ושלת אליפז וכו', אמר שירה שיר למעלות אשא עיני, לא כעשו אשר הלך חשכים ועיניו בל חזו, אני אשא עיני. ובפרק שירה בעצמו ציער דיליף ריקס, וחזר לומר שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אלהיו.

אמנם אפשר לומר כי על ידי אשה יראת ה' בשתים יתחתן תורה ועבודה. ריש תורה"ה כי אמרו רז"ל שרוי בלא אשה שרוי בלא תורה, כי לחמ"ו הוא לאכול לחם זו תורה כמו שאמרו רז"ל, ובעניוננו במקום אחר כתבנו טעם לדבר. ועל העבודה דמאן דאיהו אדם אשר לו נש"א יקריב, ואי לא לא יקריב, כמו שמוכא בזהר הקדוש ריש ויקרא דעל זה נענשו נדב ואביהוא. וזהו שאמר שיר בשביל מעלות, אשא לשון נשואין, שיש מעלות בנשואין, אשא עיני אל ההרים אל ההורים, למלפני ולמעבדני, כי בנשואין יוסיף לקח. ולמעבדני העובדים עבודת ה' ומקריבין קרבנות. אך דא עקא מאין יבא עזרי זו אשה, מלשון אעשה לו עזר, כי עבד אבי אבא וכו'. חזר ואמר לית אנא מוביד סברי מן בריי עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ, ועתה הוא מזווג זיווגים כמו שאמר רבי יוסי למטרונא, ורמוז שמים וארץ רוצה לומר עשירים ועניים כמו שכתב בספר חרדים על פסוק האיזנו השמים, כלומר שהוא יתברך מזווג זיווגים לעשירים ועניים. ואפשר כי על ידי הזיווג אזכה לעושר, כמו שאמר רז"ל (פני דוד)

ה **יצא יעקב מבאר שבע.** יעקב אבינו היה מסופק אם ישא אשה תחלה, כי כשישא יכול לעבוד עבודה ולא מי שאינו נשוי, כמו

בטוח - כי בא השמש - שמש ומגן ה' צבאות כביכול רוכב שמים בעזרו ויהל אור.

ז ויקח מאבני המקום - הם חלקי התורה שבעל פה, כמו שאמרו רז"ל על פסוק שם הבדולח ואבן השם מקרא משנה וכו', וכל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, ויהיו נקראים אבני המקום ברוך הוא, וישם מראשותיו - שיראה בעיניו כאלו כל זה לתקן אשר עיוות בתחילה, ולא יחזיק טובה לעצמו כי הלוא יועיל לתקן את אשר פגם, וזה יהיה כל מעייניו לפייס למלך על מה שעבר, וזהו וישם מראשותיו. וישכב במקום ההוא, וישכב אותיות יכבוש, לרמוז שעיקר התשובה באותו פרק באותו מקום באותה אשה, וזהו יכבוש יצרו במקום ההוא שעבר בו. (פני דוד)

ח **יצא יעקב.** איתא בכראשית רבה סוף פרשת תולדות, בפשע שפתים מוקש רע, ממרד שמרדו עשו וישמעאל בהב"ה וכן נשיו באת להם תקלה, ויצא מצרה צדיק, ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. אפשר בהקדים מה שכתב הרב מהר"ם אלשיך ככונת המסורה ועיני לאה רכות ועיני ישראל כבדו ועיני רשעים תכלינה, דיצחק אבינו ע"ה מגיד דבריו ליעקב לא תקח אשה מבנות כנען קום לך פדנה ארם וכו', וקח לך אשה מבנות לבן אחי אמך, ועשו אשר היה מכבד מאד ליצחק אבינו ע"ה היה צריך לשמור כל דברי אביו ליקח מבנות לבן, ואם כך יעלה בלבו הורג ליעקב בדרך ולוקח לאה על כל פנים. וכבר ידע הוא מצווי אביו, דכתיב וירא עשו כי בירך יצחק את יעקב ושלח אותו פדנה ארם ליקח משם אשה ויצו עליו לאמר לא תקח אשה מבנות כנען. אך ה' יתברך עיור עיניו שלא נסתכל אלא באחת, וירא עשו כי רעות בנות כנען. וזה כונת המסורה ועיני לאה רכות מעוף צוקה ושו"כ בעל בכי, ואהניא צלותא, וזה גרם ועיני

עתה נשלם חיקון אדם הראשון בקבלת האבות ארבע מיתות, והשתא וילך חרנה, רמוז דהלך החרון אף והקטיגורים שהיו על אדם הראשון. (פני דוד)

ב **ויצא יעקב מבאר שבע.** דרך רמז לתוכחות מוסר אפשר לרמוז, כי החוטא נקרא יעקב, כמו שאמרו רז"ל, על שם עקבה ומרמה, אך יצא יצא בחטאתו מעול מלכות שמים ובכך נדחית שרש נשמתו ממקומה למעלה, וזהו ויצא יעקב, כי החוטא יוצא מלמעלה ומלמטה ממקום קדושה, והיינו דכתיב ויצא בו"ו לרמוז יציאה אחרת למעלה. מבאר שבע כינוי לשכינה מלכות שמים היא הבאר שבע, וזה החוטא ברעות נפשיה לקטלא נפיק מעול השכינה. וס"ת ויצא יעקב מבאר שבע הוא ארבע, לרמוז שפגם בארבע אותיות שמות הקודש, שם בן ארבע, ושם אדני, ושם אהיה, כי כל אחד ארבע אותיות וגם פוגם בארבע עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה. ור"ת וימש, כי הוא מחשיך עצה וימש חשך. וילך חרנה, שהלך לסט"א, חרנה נוקבת חרון.

אי נמי ויצא יעקב מבאר שבע שפירש מן התורה הנקראת באר, (שבע) שנשבע במעמד הר סיני ובבטן אמו לקיימה, וזהו שבע. אז וילך חרנה כבר סדרי חרון אף היו נכונים צלמות ולו סדרים להלכר בס.

ובכל זאת יש חיקון. ויפגע במקום - יתפלל לה', וזהו ויפגע, אין פגיעה אלא תפלה. במקום, לפני המקום ברוך הוא.

אי נמי ויפגע במקום, ימסור עצמו על קידוש השם. וזהו ויפגע, כמו לך פגע בו. במקום - על המקום ברוך הוא, על יחודו וקדושתו. וילן שם - שקיבל ללון בעומקה של הלכה. ומאחר שמסר עצמו על קידוש השם וקיבל מיתה וגם קיבל ללון בעומק הלכה, יחא